Frolec, Václav; Pavlíková, Jiřina; Přadková, Svatomíra

Rodinné a sousedské vztahy : uzavírání sňatků - svatební obřad - narození dítěte - kmotrovství - rodinný život a vztahy v rodině - sousedské vztahy

In: Frolec, Václav. *Horní Věstonice : společenské a kulturní proměny jihomoravské vesnice.* Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1984, pp. [267]-339

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/121915
Access Date: 06. 12. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

VIII. RODINNÉ A SOUSEDSKÉ VZTAHY

Uzavírání sňatků – svatební obřad – narození dítěte – kmotrovství – rodinný život a vztahy v rodině – sousedské vztahy

Václav Frolec - Jiřina Pavlíková - Svatomíra Přadková

UZAVÍRÁNÍ SŇATKŮ

Noví obyvatelé, kteří přicházeli do Horních Věstonic v roce 1945, byly většinou manželské dvojice, jejichž věk se pohyboval od jedenadvaceti do šedesátisedmi let.[1] Z žádostí o příděl usedlosti v obci vyplývá, že sem přicházely nejvíce rodiny s jedním dítětem (25 rodin), s dvěma dětmi (23 rodiny) a s třemi dětmi (21 rodina);[2] bezdětných manželství bylo třináct. S několika přesídlenci přišli i jejich rodiče a sourozenci. V hornověstonických domech se usazovali v té době také lidé bez manželského partnera ve věku od 18 do 52 let, z nichž někteří založili své rodiny až v Horních Věstonicích.

Údaje o počtu sňatků uzavřených v Horních Věstonicích v letech 1945 až 1949 jsme čerpali ze sňatkových matrik, které byly do roku 1949 vedeny na farním úřadu v Horních Věstonicích[3] a z občanské matriky ONV v Mikulově.[4] Na jejich základě je možno spolehlivě určit počty občanských i církevních sňatků. Od roku 1950, kdy byla zavedena povinnost uzavírat sňatky nejprve na národním výboru a pak teprve může dojít k církevnímu obřadu, jsou manželství zaznamenávána do Knih manželství MNV podle matričních obvodů; Horní Věstonice byly začleněny do matričního obvodu Dolní Věstonice, kam spadá i obec Pavlov.[5] Vzhledem k tomu, že snoubenci mají možnost uzavřít sňatek u toho národního výboru, k němuž podle místa trvalého bydliště jeden z nich náleží, anebo u kteréhokoli jiného národního výboru na základě povolení MNV z místa trvalého bydliště ženicha nebo nevěsty, ve snaze podchytit co možná největší počet sňatků obyvatel Horních Věstonic, využili jsme také Knih manželství jiných matričních obvodů (Dolní Dunajovice, Mikulov).[6] Cennou pomůckou při této složité práci byla evidence sňatků, kterou si od roku 1963 vede pro svou potřebu MNV v Horních Věstonicích. Přes všechno vynaložené úsilí[7] není možno získané informace považovat za úplné. Pro postižení celkového vývoje uzavírání sňatků od prvních let po novém osídlení obce po námi sledovaný rok 1975, je však tento materiál postačující. Údaje jsme sestavili do tabulek (čís. 1,

2, 3), v nichž uvádíme rok uzavření sňatku, místo, kde byl sňatek uzavřen, celkový počet uzavřených sňatků; zaznamenáváme také sňatky opakované církevním obřadem.

Z uvedených údajů vyplývá, že v krátké době po příchodu první novoosídlenecké vlny bylo v Horních Věstonicích uzavřeno relativně hodně nových man-

Tab. 1. Počet sňatků uzavřených občany H. V. v letech 1945–1949

Rok	Horní Věstonice	Mikulov	Celkem	Opakovaný církev. sňatek
1945	–	–	–	–
1946	11	–	11	11
1947	9	–	9	9
1948	8	2	10	8
1949	5	–	5	5
Celkem	33	2	35	33

želství; v roce 1946 celkem 11, tedy jen o něco méně, než bylo tehdy v obci osob bez manželského partnera, jimž zde byly přiděleny domy. Z toho je zřejmé, že mladí lidé po příchodu do pohraniční obce usilovali založit si vlastní rodinu a samostatně hospodařit. V dalších letech (1947–1949) se počet uzavřených manželství v obci postupně snižoval. V roce 1950 nastává nová větší vlna uzavírání sňatků, v dalších letech opět postupně klesající. Počínaje rokem 1962 se znovu množí počet nových manželství. Tento trend trvá dodnes. V šedesátých letech začínají také uzavírat sňatky mladí lidé, kteří se už narodili v Horních Věstonicích.

Z údajů, které máme k dispozici, nemůžeme bohužel sledovat volbu partnerů uvnitř obce a ve vztahu k jiným regionům v uplynulých třiceti letech. Abychom postihli současné tendence, položili jsme při našem výzkumu informátorům otázku,[8] zda by si přáli, aby jejich syn nebo dcera našli svého partnera v Horních Věstonicích, v sousedních vesnicích, v obci, z níž rodina pochází nebo z libovolného místa. Soubor, na němž jsme tento problém i další otázky sledovali, čítal 103 osoby, což činí 18,56 % z celkového počtu obyvatel v době výzkumu (1975). Byli v něm 34 muži a 69 žen všech věkových kategorií a sociálních skupin. Výsledky ukazuje tabulka čís. 4.

Současní obyvatelé Horních Věstonic neupřednostňují při výběru manželského partnera ani vlastní obec, ani místo, odkud přišla jejich rodina. Pouze jeden dělník (ve věkové kategorii 31–50 let) a tři důchodci dali přednost Horním Věstonicím a jeden důchodce sousední vesnici. Pro Horní Věstonice se také vyslovily čtyři ženy (ve věkové kategorii 31–50 let) a jedna důchodkyně, jedna žena (v kategorii 31–50 let) byla pro výběr partnera ze sousední obce. Nikdo se nevyslovil pro místo původního bydliště rodiny. Přednost Horním Věstonicím dávají především rodiče ve věku 31–50 let. Postupný zánik tradičního názoru na uzavírání sňatků uvnitř obce na současné vesnici vynikne, srovnáme-li situaci v Horních Věstonicích se starousedlickou obcí Petrov na Hodonínsku[9] (tab. 5). [143]

Nově osídlená pohraniční obec je tedy v tomto směru méně „tradiční" než starousedlická vesnice na Hodonínsku.

Položili jsme si také otázku, jaké postoje zaujímají obyvatelé Horních Věstonic při volbě partnera svých dětí ve vztahu ke vzdělání. Většina dotázaných (celkem 76 osob), tj. 73,8 % z celkového počtu) vyslovila názor, že na tom nezáleží. Stejné vzdělání upřednostnilo 21 osob (20,4 %), vyšší vzdělání 14 osob (13,6 %), nižší vzdělání 3 osoby (2,9 %). Stejné vzdělání obou partnerů považují za vhodné více muži než ženy, které zase více zdůrazňují vyšší vzdělání mužů. Vyšší vzdělání se v manželských dvojicích zpravidla předpokládá u mužů, nižší u žen. Analogické hodnocení vzdělání při výběru partnera jsme zjistili i v Petrově na Hodonínsku.

Abychom poznali míru působení tradičních představ a názorů vesnického společenství na význam některých faktorů (zejména majetku, pracovitosti a jiných vlastností) při výběru životního druha, dali jsme takto formulovanou otázku: *Čemu by měl váš syn (vaše dcera) dát při volbě svého životního partnera přednost: majetku, pracovitosti, šikovnosti, zdraví, kráse, pověsti rodiny.* Dotazovaní kladli na

Tab. 2. Počet sňatků uzavřených občany H. V. v letech 1950–1962

Rok	Dolní Věstonice	Dolní Dunajovice	Mikulov	Celkem	Opakovaný církv. sňatek
1950	11	1	–	12	10
1951	5	–	–	5	1
1952	4	1	–	5	2
1953	5	1	–	6	2
1954	5	–	–	5	3
1955	5	–	–	5	3
1956	4	–	–	4	3
1957	5	–	–	5	1
1958	3	1	–	4	2
1959	2	–	–	2	1
1960	3	1	–	4	4
1961	3	–	–	3	–
1962	4	1	3	8	2
Celkem	59	6	3	68	34

Tab. 3. Počet sňatků uzavřených občany H. V. v letech 1963–1975

Rok	Dolní Věstonice	Dolní Dunajovice	Mikulov	Celkem	Evidence MNV H. V.	Opakovaný církevní sňatek
1963	4	1	4	9	10	5
1964	2	–	3	5	10	3
1965	6	2	4	12	12	3
1966	4	–	5	9	10	2
1967	4	3	2	9	13	4
1968	9	–	4	13	13	8
1969	7	1	9	17	17	5
1970	2	1	6	9	9	4
1971	4	1	6	11	11	1
1972	9	1	4	14	16	9
1973	7	1	4	12	13	5
1974	2	1	5	8	8	2
1975	2	3	3	8	11	2
Celkem	62	15	59	136	153	53

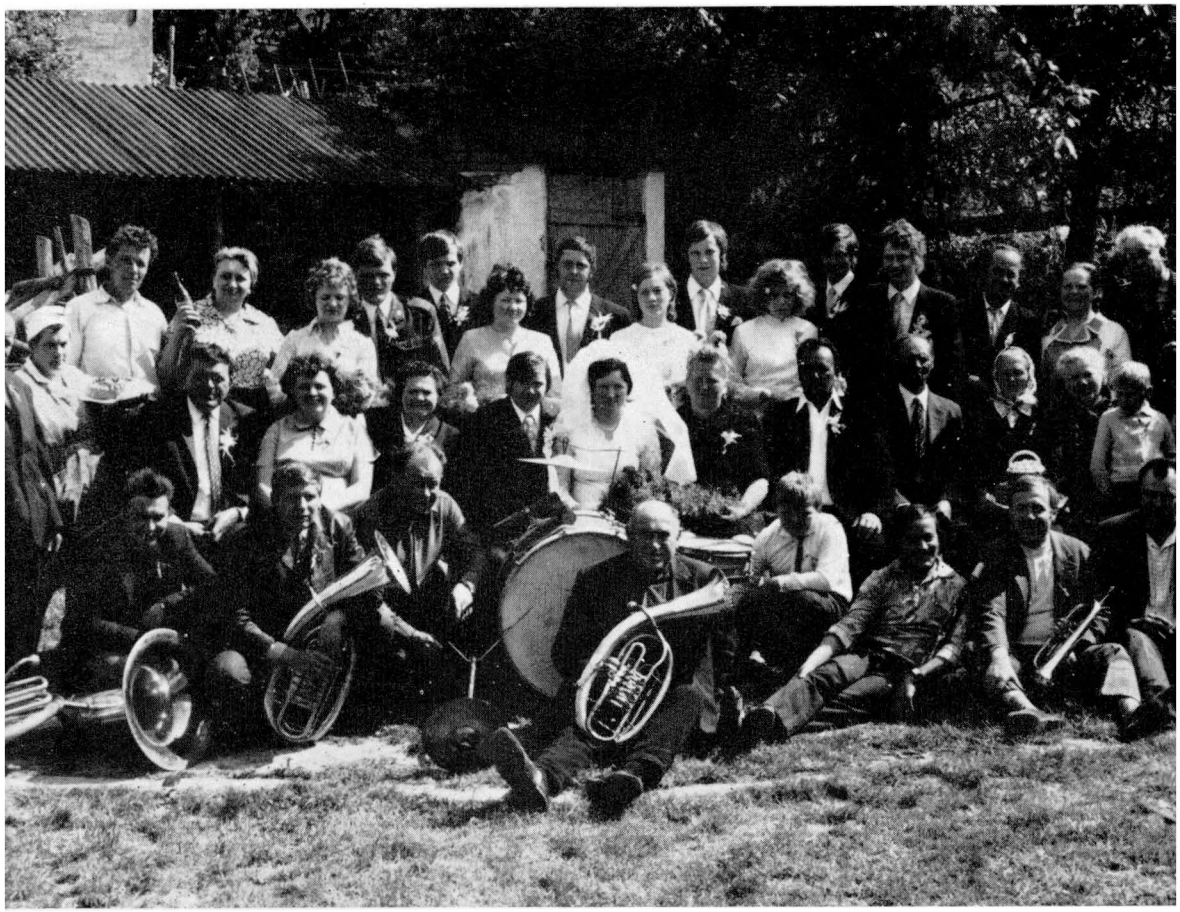

Tab. 4. Výběr partnera (pro syna, dceru) – místo **[144]**

	100 %	a	%	b	%	c	%	d	%	
Muži	34	4	11,8	1	2,9	–	–	29	85,3	100
Ženy	69	5	7,2	1	1,4	–	–	63	91,4	100
Celkem	103	9	8,8	2	1,9	–	–	92	89,3	100

a = *H. V.* b = *sousední vesnice* c = *původní bydliště rodiny* d = *libovolně*

Tab. 5. Výběr partnera (pro syna, dceru) – místo (Horní Věstonice – Petrov)

Obec	100 %	*a*	%	b	%	c	%	d	%	
Horní Věstonice	103	9	8,8	2	1,9	92	89,3	–	–	100
Petrov	171	29	17	6	3,5	133	77,8	3	1,8	100

a = *v obci* b = *v sousední vesnici* c = *z libovolného místa* d = *jiná odpověď*

[273]

[145] první místo pracovitost, hned potom zdraví, dále pak šikovnost; menší počet se vyslovil pro krásu, majetek a pověst rodiny. Určité rozdíly ve stanovení uvedeného pořadí se projevily mezi muži a ženami. Zatímco muži kladli na první místo zdraví a pak teprve pracovitost (za nimi následovaly šikovnost, krása, majetek[10] a pověst rodiny), ženy nejvíce hodnotily pracovitost, pak zdraví, šikovnost, krásu, na rozdíl od mužů stavily pověst rodiny před majetek. V připojené tabulce čís. 6 můžeme sledovat tuto otázku v konfrontaci nově osídlené pohraniční obce a starousedlické vesnice na jižní Moravě:

Tab. 6. Čemu dát přednost při volbě životního druha

Obec	100 %		Majetek		%		Pracovitost		%		Šikovnost		%	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Horní Věstonice	34	69	4	1	11,8	1,4	17	43	50	62,3	13	22	38,2	31,9
Petrov	51	120	1	8	2	6,7	30	72	58,8	60	13	40	25,5	33,3

[146]

Obec	100 %		Zdraví		%		Krása		%		Pověst rodiny		%	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Horní Věstonice	34	69	18	34	52,9	49,3	8	8	23,5	11,6	3	4	8,8	5,8
Petrov	51	120	20	45	39,2	37,5	5	8	9,8	6,7	2	8	3,9	6,7

Celkové pořadí je v obou obcích následující:

Horní Věstonice
1. pracovitost
2. zdraví
3. šikovnost
4. krása
5. majetek
6. pověst rodiny

Petrov
1. pracovitost
2. zdraví
3. šikovnost
4. krása
5. pověst rodiny
6. majetek

Rozdíl tedy spočívá pouze v upřednostnění majetku a pověsti rodiny. Sledujme ještě postoje mužů a žen v obou obcích:

Horní Věstonice
muži
1. zdraví
2. pracovitost
3. šikovnost
4. krása
5. majetek
6. pověst rodiny

Petrov
muži
pracovitost
zdraví
šikovnost
krása
pověst rodiny
majetek

Horní Věstonice
ženy
pracovitost
zdraví
šikovnost
krása
pověst rodiny

Petrov
ženy
pracovitost
zdraví
šikovnost
krása – pověst
rodiny – majetek

[275]

[147] Z přehledu je patrná značná vyrovnanost názorů v hodnocení uvedených faktorů při volbě manželského partnera. Hlavní rozdíl spočívá v upřednostnění zdraví muži z Horních Věstonic a uvedení stejného pořadí – krása, pověst rodiny a majetek ženami v Petrově. Je zřejmé, že někdejší názory na úlohu majetku v životě manželů se přežily a ztratily na svém někdejším významu. Ze života vesnice už také většinou vymizela kdysi běžná snaha rodičů ovlivnit u dětí výběr partnera (tuto tendenci přiznalo pouze šest žen a dva muži). Vliv rodičů a rodiny je patrný především v předcházející výchově, ve vedení dětí při utváření vlastního postoje k volbě životního partnera. Rodiče kategoricky neprosazují svůj názor ani v případě, že se jim partner nejeví z jakéhokoli důvodu jako vhodný. Analogická situace byla zjištěna také v srovnatelné starousedlické obci na Hodonínsku. Jde tedy o obecný jev, s nímž se běžně setkáváme na současné vesnici. I zde tedy došlo k značnému ústupu tradice.

Mladí lidé se dnes nejčastěji seznamují v zaměstnání. Většina dívek a mladých žen z Horních Věstonic dojíždí za zaměstnáním do Mikulova, kde pracují ve vinařských závodech, v podnicích vyrábějících kožencu galanterii a pletenou konfekci, a také v obchodech. Sem rovněž jezdí do učení a do škol. K navazování kontaktů mezi mladými lidmi dochází také v autobuse, který spojuje Horní Věstonice s Dolními Věstonicemi, Mikulovem, Pavlovem a dalšími obcemi. Chlapci a dívky se seznamují i při nejrůznějších zábavách spojených s tancem, při kulturních akcích

a dalších příležitostech. Nemalou roli tu hraje i samotné prostředí vesnice: mládež se zná od dětství, ze společných her i ze školy. [148]

Rozhodnutí k uzavření manželství obvykle předchází jednoletá až tříletá známost. V té době už zpravidla oba partneři vážně uvažují o sňatku a o založení rodiny. Poznají vzájemně své rodiče, navštěvují se, často také prožijí první společnou dovolenou. Jestliže je jeden z partnerů z jiného místa, dochází k oficiálnímu setkání s rodiči obvykle až při domluvě svatby a při vyřizování nezbytných záležitostí. Rodiče se domluví na zajištění svatby, jejíž termín bývá po dohodě ženicha, nevěsty a jejich rodičů stanoven na sobotu jako den pracovního volna. V nábožensky založených rodinách se vyhýbají konat svatbu v době adventu a masopustu. Asi čtrnáct dní před svatbou posílají snoubenci přátelům a známým svatební oznámení, které si dávají tisknout ve městě; vybraným osobám k němu často připojují i tištěné pozvání na svatební hostinu (obr. 142). Týden před svatbou zvou nevěsta a ženich, popřípadě i jejich rodiče osobně nejbližší rodinu i širší příbuzenstvo, méně často sousedy, známé a spolupracovníky.

Svatebnímu dni předchází tzv. *svíca,* kdy se snoubenci loučí se svobodou. Tento zvyk se rozšířil už v prvních letech po osídlení Horních Věstonic. Obecně se má za to, že jej zavedli osídlenci z Dolních Bojanovic. V padesátých letech život-

[149] nost svíce poklesla; k jejímu oživení došlo v šedesátých letech a dnes bez ní nemůže být žádná svatba v obci. Svíca se konávala v předvečer svatby a účastnili se jí pouze svobodní; chlapci šli k ženichovi, dívky k nevěstě. V posledních letech chodí „na svícu" nejen svobodná mládež (chlapci i dívky už jdou společně), ale také mladí ženatí muži a vdané ženy, zpravidla vrstevníci, nejbližší sousedé, spolupracovníci a přátelé. Počet účastníků je tak velký, že mnohdy převyšuje počet svatebních hostů. Z toho důvodu se dnes svíca koná už ve čtvrtek, aby zbyl čas na úklid domu pro svatební den. Průběh svíce je stejný jako v blízkých slovácких obcích: Účastníci zpívají před svatebním domem písně, jsou pak pozváni dovnitř, kde jsou pohoštěni. Mládež setrvává za zpěvu,[11] vyprávění, někdy i poslechu hudby (z gramofonu nebo magnetofonu), často při tanci, do půlnoci, kdy se rozchází domů, anebo večer „dokončují" v některém vinném sklepě.

SVATEBNÍ OBŘAD

Svatba se obvykle odbývá v domě nevěstinných rodičů.[12] V sobotu ráno se všichni svatební hosté z ženichovy strany sejdou v domě ženicha a společně pak jdou pro nevěstu. Po příchodu do domu ženich předá nevěstě kytici a mládenci se připojí

k družkám. Nastává první důležitý akt svatebního obřadu – odprošování rodičů. [150]
Prostředníka mezi rodiči a snoubenci tvoří nejčastěji „nejstarší družka" (někdy, zvláště u přespolních svateb, i jiná osoba v roli družky). Ženich s nevěstou pokleknou před rodiči obou snoubenců, kteří se postaví do středu místnosti, a společně opakují slova, která jim předříkává starší družka (nebo jiný účastník svatby).[13] Po krátkém poděkování za výchovu dají rodiče dětem své požehnání a svatební hosté se vydávají na cestu k oddavkám; v domě zůstávají kuchařky, přestárlé osoby, děti. Odprošování nevěsty a ženicha se dodržuje u většiny svateb v obci, i když mladí lidé už mnohdy nepřisuzují tomuto aktu větší význam.[14]

Vlastní svatební obřad se odbývá na národním výboru. Do obřadní síně vchází ženich po boku starší družky, nevěstu vede starší mládenec; někdy uvádí otec dceru a matka syna. Za nimi jdou svědci a družičky s mládenci. Při obřadu stojí snoubenci vedle sebe, po jejich boku jsou svědci a za nimi družičky s mládenci, ostatní svatebčané sedí nebo postávají ve volných částech obřadní síně (nebo stojí před budovou). Průběh obřadu na MNV je založen na schematu, běžném v celém našem státě: matrikářka představí oba snoubence oddávajícímu a požádá ho o uzavření manželství – následuje přednes veršů za hudebního doprovodu a proslov oddávajícího ke snoubencům – na výzvu matrikářky všichni přítomní povstanou, snoubenci nahlas potvrzují, že sňatek uzavírají na základě vzájemného porozumění a od-

[151] dávající prohlašuje manželství za zákonně uzavřené – ženich a nevěsta si vymění prsteny a podpisují zápis o uzavření manželství – po odeznění veršů, za doprovodu hudby oddávající a matrikářka blahopřejí novomanželům a předávají jim oddací a upomínkový list – následuje blahopřání ostatních účastníků svatby a odchod z obřadní síně, při němž už jdou novomanželé spolu.

Při některých svatbách se odchází z MNV do kostela, kde probíhá církevní obřad. Při oddávacím aktu kladou starší družka a starší mládenec nevěstě a ženichovi na hlavu věneček. Po skončení obřadu se mládenci a družičky rozestoupí do dvou řad a novomanželé mezi nimi projdou.

Koná-li se svatba ve farním kostele a ženich je přespolní, čekají před chrámem místní mládenci a „zalikují": natáhnou přes cestu stuhu nebo provaz a ženich musí „vyplatit" nevěstu; zatahující jsou počastováni svatebními koláči, cukrovím a především kořalkou a vínem, které pijí na zdraví a štěstí novomanželů. Někdy svatební průvod zatahují i místní ženy.[15]

Při návratu domů najde ženich s nevěstou zamčené dveře. Než překročí práh, musí každý z nich ukázat, co dovede a jak se jeden k druhému bude chovat. Ženich krájí chléb tupým nebo dřevěným nožem, aby ukázal, jak velký krajíc dá své ženě a dopřeje-li jí vždy dostatek chleba. Musí rozštípat velký sukovitý špalek, aby se všichni přesvědčili o tom, že opravdu umí naštípat dříví. Nakonec si vybírá

jeden ze dvou hrnků, které drží kuchařka nad hlavou, a v nichž je víno a voda; náhoda má odhalit, čemu bude dávat přednost: vínu nebo vodě, hospodě nebo rodině. Zkouška čeká i nevěstu. Dostane metlu, aby ukázala, jak umí zamést kolem domu. Do náruče jí vloží zavinutou pannu, aby se všichni mohli přesvědčit, že umí chovat dítě. Až oba novomanželé ukáží svoji šikovnost, otevřou kuchařky dveře svatebního domu a pustí je dovnitř. Sotva však udělají pár kroků, upadne před nimi talíř a střepy, které jim mají přinést štěstí, musí zamést oba společně. Tím končící uvítání novomanželů při návratu z oddavek je pevnou součástí všech hornověstonických svateb. [152]

Při svatebním obědě usedají ženich s nevěstou do čela stolu. Po jejich boku jsou rodiče (někdy i prarodiče), vedle nich kmotři, dále pak tety, strýci, sourozenci a ostatní svatební hosté. Jídlo roznášejí na stoly družičky a mládenci, sourozenci novomanželů, někdy i kuchařky. Naposled postaví jeden společný talíř před ženicha a nevěstu. Ještě jednou musí ukázat, jak se umějí vzájemně rozdělit, nakolik si vyjdou vstříc, nebude-li jeden druhého utlačovat.

Svatební veselí se odbývá v domě. K poslechu i tanci se pouštějí gramofonové desky a přehrávají se magnetofonové pásky. Na některých svatbách hraje i malá dechová kapela nebo harmonikář. Mladí se zpravidla oddělí od ostatních svatebčanů a baví se zpěvem, hrou na kytaru, harmoniku a tancem. Nevěsta během této doby

[153] vyhledá ženichovu matku, poděkuje jí za syna, za jeho vychování[16] a předá jí dárek (obvykle látku na šaty a dort). Během dalšího odpoledního jídla se předčítají telegramy a blahopřání novomanželům.[17] Součástí zábavy je scénka, v níž jedna z družek – převlečená za cikánku – s „děckem" (panenkou) na rukou pláče a obviňuje ženicha, že dříve, než začal chodit za nevěstou, byl jejím milencem a teď ji i s děckem nechal být. Mládenec, převlečený za cikána, horlivě přisvědčuje a dožaduje se spravedlivého vyrovnání. Aby ženich cikánku neodbyl, začne vybírat peníze mezi hosty sám. Obchází všechny svatebčany a až každý přispěje, odejde. Takto získané peníze se později předávají novomanželům.[18] Jinou součástí zábavy prvního svatebního dne bývá „únos nevěsty": muži odvedou ženicha stranou, baví jej a další zatím nasednou i s nevěstou do připraveného auta a odjedou. Ženich je musí najít a ve všech hospodách, kde se „únosci" zastavili, uhradit jejich útratu.

Podle zpráv informátorů obřad *čepení nevěsty,* jímž podle lidové tradice vstupovala nevěsta mezi vdané ženy, udržovaly v Horních Věstonicích v prvních letech po přesídlení pouze ženy z moravských Kopanic. Dnešní reminiscencí na tento obřad je závěrečná část prvního svatebního dne, kdy o půlnoci ženy sundávají nevěstě závoj a uvazují jí šátek (ženich dostává dýmku). Svatební veselí pak pokračuje do ranních hodin.

V druhý svatební den, v neděli, se ve svatebním domě schází už jen nejbližší

rodina, která se postupně rozděluje: po obědě, při němž jídlo roznášejí mladí manželé, příbuzní nevěsty zůstávají, příbuzní ženicha odcházejí k jeho rodičům. V odpoledních hodinách odjíždějí hosté ze vzdálenějších míst a k večeru ostatní svatebčané. Všichni dostávají výslužku. V domě se začíná uklízet, nábytek se stěhuje na své místo. V pondělí ráno, kdy odjíždějí poslední hosté, se život vrací do obvyklých mezí. [154]

O svatbě se na vesnici mluví ještě dlouho po jejím skončení. Hodnotí se všechno možné: oblečení nevěsty, chování snoubenců i svatebních hostů, pohostinnost, kvalita i kvantita jídel a nápojů, průběh svatebního veselí i výslužka. Zdar svatby nezávisí jenom na rodinách nevěsty a ženicha. Důležitou roli sehrávají zejména starší mládenec a starší družička, jež si snoubenci vybírají ze svých nejbližších přátel, kteří do značné míry řídí celkový průběh svatby a jsou jakýmisi mluvčími nevěsty a ženicha. Na rozdíl od některých vnitrozemských vesnic, nevystupuje při svatbě v Horních Věstonicích nijak výrazněji funkce kmotra, který už jen málokdy bývá vybírán za svatebního svědka.[19] Úspěch svatby konečně závisí i na kuchařkách, které nejen zajišťují svatební hostinu, ale vnášejí i veselí a humor mezi svatebčany.

Hornověstonická svatba se nevyhla ani některým pověrečným prvkům, které se udržují i v moderní společnosti: Ženich nemá vidět nevěstiny šaty dříve, než ve svatební den. Nevěsta by se neměla oblékat doma. Při pečení koláčů se dává pozor na „rohový koláč";[20] ten, kdo jej sní a je dosud svobodný, do roka se ožení (vdá).

[155] Podle počtu květů ve svatební kytici se usuzuje, kolik let budou mít novomanželé štěstí. Který ze snoubenců první přišlápne při svatebním obřadu svému partnerovi špičku boty, bude mít v manželství rozhodující slovo. Svatba nemá být v květnu (jeden z manželů by brzy zemřel). Svatební noci se říká „zlatá". Prší-li ve svatební den, padá novomanželům štěstí. Nakolik tyto představy a praktiky skutečně působí a vykonávají se, nepodařilo se nám zjistit.

Z průběhu svatby v Horních Věstonicích, jemuž jsme záměrně věnovali větší pozornost, je zjevné, že neobsahuje prvky, které by bylo možno bezprostředně spojit s obřadní tradicí některého regionu, odkud přišli přesídlenci do této pohraniční obce. Hornověstonická svatba nese obecné znaky současné svatby na jihomoravském venkově a je nedílnou součástí způsobu života zdejších obyvatel.

[156] NAROZENÍ DÍTĚTE

Při výzkumu rodinného života v Horních Věstonicích jsme sledovali z národopisného hlediska společenské jevy související s narozením dítěte, které – jako ve všech společenstvích – je i zde radostnou událostí v rodině. Zaměřili jsme se na současný stav a konfrontaci církevního křtu a občanského „vítání do života", v nichž – spolu s institucí kmotrovství – se zřetelně jeví vztah tradice a dneška.[21]

Hornověstonické ženy rodí dnes v okresní nemocnici. Po narození dítěte navštěvuje zde rodičku manžel, méně často matka, sourozenci a jiné osoby, kteří jí přinášejí květiny. Na jménu dítěte se většinou dohodnou oba rodiče, někdy má rozhodující slovo matka, ojediněle otec. Část dětí dostává jméno po otci nebo matce, méně po kmotrovi nebo starých rodičích; převažuje volný výběr jména, někdy ovlivněný módními tendencemi.

Po příchodu matky s dítětem z porodnice je přicházejí navštívit zpravidla jako první matka rodičky, pak oba rodiče, sourozenci, kmotři, příbuzní, méně často sousedi, kamarádky, spolupracovníci a jiné osoby (*„všichni zvědavi z dědiny"*). Matka dostává darem[22] květiny, likér, zákusky, dort, bonboniéru, pečivo a v duchu tradice též slepici v polévce; někdy též nové šaty nebo látku na ně, od manžela

[157]

prsten. Dítěti se dává většinou výbavička, od kmotrů dostává „do peřinky" peníze, zlaté náušnice, méně často hračky a kočárek.

V období našeho výzkumu dávala většina rodin své děti křtít, i když už tehdy byl zřetelný pokles pokřtěných dětí ve vztahu k mladým manželstvím.[23] Od roku 1964 se v Horních Věstonicích koná vítání do života, které pro více dětí najednou organizuje místní sbor pro občanské záležitosti.[24] V této souvislosti jsme zjiš-

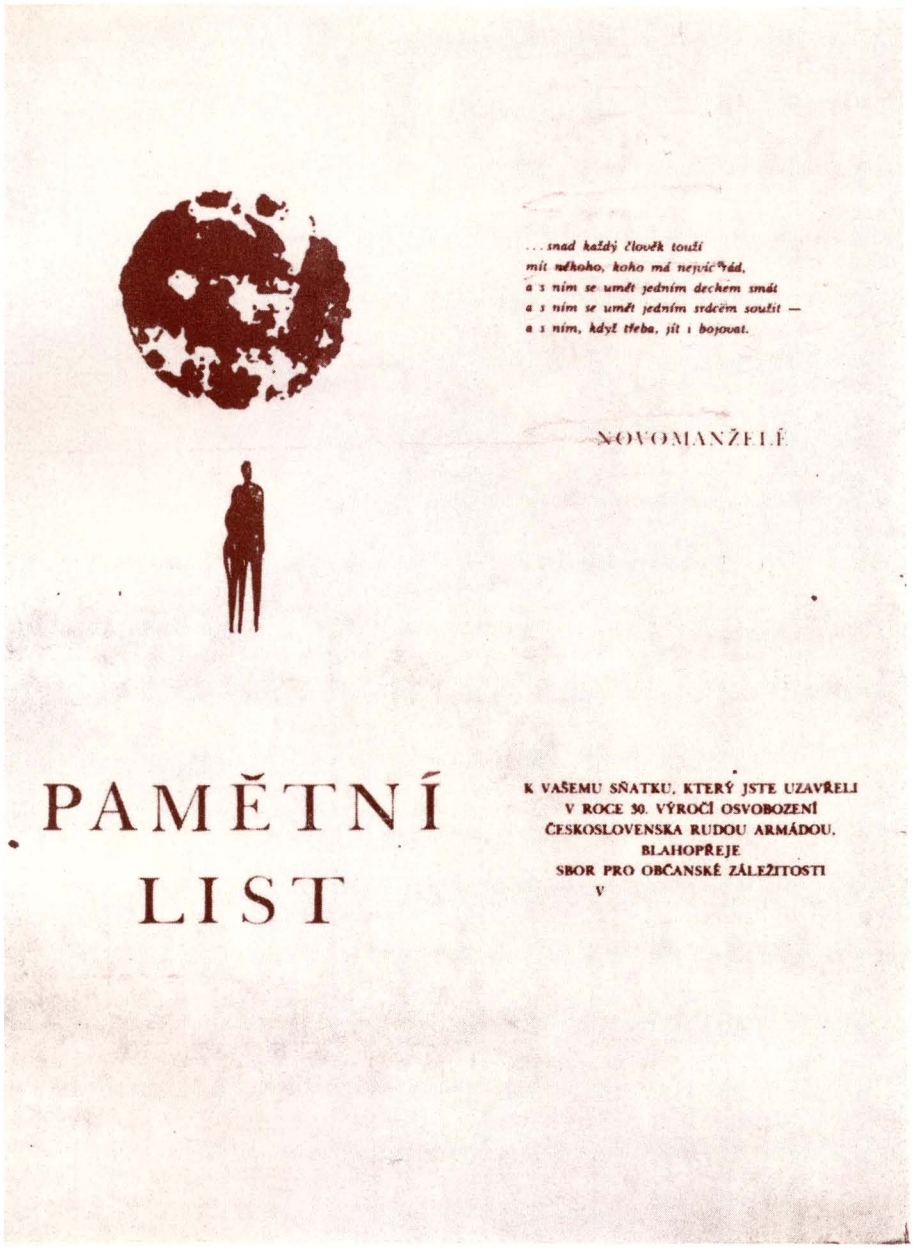

čovali, kterému obřadu přikládají obyvatelé Horních Věstonic větší význam. Z 95 dotazovaných 42 osoby (44,2 %) upřednostnily církevní křest a 34 osoby (35,8 %) občanské vítání do života (19 osob, tj. 20 %, zaujalo stanovisko „je to stejné"). Křtu v kostele dávaly přednost především ženy pracující v zemědělství a důchodkyně (ženy pracující v průmyslu a terciéru uvedly na prvním místě vítání do života, u žen v domácnosti byl poměr vyrovnaný). Muži položili větší důraz na vítání do života. Vyhraněné stanovisko měli zejména muži v kategorii zaměstnanců; u zemědělců a dělníků byl poměr vyrovnaný, důchodci upřednostnili církevní obřad (viz tab. 1).

Tab. 1. Větší význam přikládají obřadu

Profese	Muži								Ženy							
	100 %	Vítání do života	%	Křtiny	%	Je to stejné	%	Celkem %	100 %	Vítání do života	%	Křtiny	%	Je to stejné	%	Celkem %
Zemědělci	2	1	50	1	50	–	–	100	26	9	34,6	10	38,5	7	26,9	100
Dělníci	6	3	50	3	50	–	–	100	8	3	37,5	2	25	3	37,5	100
Zaměstnanci	7	4	57,1	2	28,6	1	14,3	100	9	5	55,6	3	33,3	1	11,1	100
Důchodci	9	3	33,3	4	44,5	2	22,2	100	25	5	20	16	64	4	16	100
Ženy v domácnosti									3	1	33,3	1	33,3	1	33,3	100
Celkem	24	11	45,8	10	41,7	3	12,5	100	71	23	32,4	32	45	16	22,6	100
Celkem muži i ženy	95	34	35,8	42	44,2	19	20	100								

Tab. 2. Větší význam přikládají obřadu

Profese	Věk	Muži								Ženy							
		100 %	Vítání do života	%	Křtiny	%	Jiná odpov.	%	Celkem %	100 %	Vítání do života	%	Křtiny	%	Jiná odpov.	%	Celkem %
Zemědělci	15–30	–								3	1	33,3	1	33,3	1	33,4	100
	31–50	–								15	6	40	6	40	3	20	100
	51–60	2	1	50	1	50	–	–	100	8	2	25	3	37,5	3	37,5	100
Dělníci	15–30	–								6	3	50	1	16,7	2	33,3	100
	31–50	6	3	50	3	50	–	–	100	2	–	–	1	50	1	50	100
	51–60	–								–							
Zaměstnanci	15–30	2	1	50	1	50	–	–	100	5	2	40	2	40	1	20	100
	31–50	3	2	66,7	1	33,3	–	–	100	3	2	66,7	1	33,3	–	–	100
	51–60	2	1	50	–	–	1	50	100	1	1	100	–		–	–	100
Důchodci		9	3	33,3	4	44,5	2	22,2	100	25	5	20	16	64	4	16	100
Ženy v domácn.		3								3	1	33,3	1	33,3	1	33,4	100

Analyzujeme-li údaje z hlediska generačního, zjišťujeme, že obyvatelé Horních Věs- [159]
tonic v aktivním věku (od 15 do 60 let) jako celek už mírně upřednostňují občanský obřad před církevním. Nositeli názoru, že křest v kostele je významnější než vítání do života, jsou převážně ženy v důchodovém věku (tab. 2).

Pokusili jsme se danou problematiku ještě prohloubit tím, že jsme se ptali po názorech a představách o průběhu občanského obřadu vítání do života. Dotazovali jsme se, zda podle názoru obyvatel Horních Věstonic mají důstojnější průběh narozeninové obřady konané na národním výboru[25] nebo v kostele. Důstojnější průběh obřadu v kostele se jevil 38 dotazovaným (40 % z celkového počtu), vítání do života na MNV upřednostnily 32 osoby (33,7 %); odpověď „je to stejné" dalo 25 dotazovaných obyvatel (26,3 %). Křest v kostele se líbí více ženám (34 dotazované ženy položily důraz na kostel, 21 jich bylo pro MNV, pro 16 průběh obou obřadů je stejně důstojný).[26] Pro muže je více přitažlivý občanský obřad na MNV (11 mužů bylo pro MNV, 4 pro kostel, pro 9 „je to stejné"). Z generačního hlediska se jeví důstojnějším křest v kostele zvláště ženám v důchodovém věku. Postoje hornověstonických obyvatel k této otázce jsme si prověřovali zjišťováním, zda jsou (nebo nejsou) spokojeni s průběhem obřadu vítání do života: 61 (15 mužů a 46 žen) odpovědělo kladně, 5 (1 muž a 4 ženy) záporně, 29 (8 mužů a 21 žen) uvedlo, že obřad nezná (jde převážně o starší lidi). Skutečnost, že přes 30 % dotazovaných oby-

[160] vatel Horních Věstonic nczná z autopsie průběh občanského obřadu vítání dětí do života, nabádá k obezřetnosti i ve vztahu k jejich hodnocení a preferování narozeninových obřadů v kostele a na MNV.

Emocionální působení obřadu vítání do života je do značné míry závislé na obsahu a kvalitě jeho kuturní části, založené především na recitaci a zpěvu. Obecně se ukazuje, že na jihomoravském venkově při takové slavnostní příležitosti, jakou je vítání do života, lidé rádi poslouchají lidové písně. Potvrdilo se to i v Horních Věstonicích, kde 39 dotazovaných obyvatel (10 mužů a 29 žen) si přálo, aby se při tomto obřadu zpívaly lidové písně (5 mužů a 7 žen bylo pro písně umělé, 6 mužů a 23 ženy vyslovili lhostejnost).[27]

V doprovodu matky a dítěte při narozeninových obřadech se jeví určité rozdíly mezi křtinami v kostele a vítáním do života na MNV. U církevního obřadu mají hlavní postavení kmotři, u občanského vítání do života rodiče (především matka) dítěte. Obou obřadů se zpravidla účastní staří rodiče, sourozenci manželů a další příbuzní. Do kostela doprovází matku s dítětem i širší okruh žen z příbuzenstva a sousedky (dříve i porodní babka). Na občanské vítání do života se někdy dostaví zástupci podniků, kde matka pracuje, a také její přítelkyně.

Hostina při narození dítěte se v Horních Věstonicích nejčastěji koná v den křtu v kostele, méně často také v den vítání do života na MNV, odbývající se

mnohdy s větším časovým odstupem ode dne narození dítěte.[28] Jsou na ni zváni staří rodiče, kmotři, sourozenci, příbuzní, přátelé a v některých rodinách i sousedé *(„všichni, kdo přinesli do kúta")*. [161]

Uvítáním do života stávají se děti občany své země.

KMOTROVSTVÍ

Instituce kmotrů hrála v životě „tradiční" vesnice významnou roli. Kmotři, jimiž mohli být příbuzní (kromé vlastního otce a matky) nebo cizí osoby obojího pohlaví, plnili funkci duchovních rodičů křtěnce (křtící kmotr) a biřmovance (biřmovací kmotr).[29] Těšili se velké vážnosti a požívali, zvláště křtící kmotři, velké úcty. Proto jsme při našem výzkumu v Horních Věstonicích věnovali kmotrovství patřičnou pozornost.[30]

Výchozí informace o instituci kmotrovství jsme získali u generace prvních přistěhovalců do Horních Věstonic, jejichž věk se v době našeho výzkumu pohyboval od 57 do 81 let.[31] U této generace provedli manželé volbu kmotrů ve většině případů těsně okolo, resp. po narození dítěte. I tehdy, když už měli rodiče jasno

koho vyberou, šli oficiálně požádat o kmotrovství až po narození dítěte. Volba kmotrů vycházela zpravidla ze vzájemné dohody obou manželů. Vybrané osoby, zpravidla manželské dvojice, šel o tuto službu požádat nejčastěji muž, méně často žena nebo oba manželé společně. U většiny informátorů byli za kmotry příbuzní (sestra, bratr otce nebo matky, rodiče matky, bratranec nebo sestřenice – většinou se svými manželskými partnery),[32] ojediněle osoby bez příbuzenského vztahu.[33] U svobodných matek šly za kmotry většinou jejich sestry nebo kamarádky. Jednou vybraní kmotři se neměnili a byli stejní pro všechny děti. Při sourozeneckém kmotrovství se uplatňovala reciprocita.

V druhé věkové skupině, kterou jsme vymezili v rozmezí od 31 do 55 let, jsou zastoupeni obyvatelé, z nichž část si pamatuje ještě situaci v obci, odkud přišli, i počátky formování života v pohraniční vesnici; kmotrovské vztahy u nich propojují období před příchodem a po přesídlení do Horních Věstonic. Většina informátorů v této skupině je už od dětství spjata s jihomoravským pohraničím. Kmotrovské vztahy těchto obyvatel bezprostředně odrážejí situaci v Horních Věstonicích. Podle rozboru údajů v dotaznících a záznamů v matrice narozených, který provedl P e t r K r o u p a, vychází poměr výběru kmotrů z řad příbuzných k osobám bez příbuzenského vztahu 76 : 26 (74,5 % : 25,5 % pro příbuzné).[34] Při výběru kmotrů se v této generaci dává přednost sourozencům rodičů, v malém rozsahu sestřenicím

a bratrancům matky nebo otce, ojediněle jednomu ze starých rodičů. Podle původu přesídlenců dostáváme následující obraz: z příbuzných vybrali kmotry všichni informátoři z Kopanic, z Komně většina a z Dolních Bojanovic polovina.[35] Kmotry bez příbuzenského vztahu volili především ti, kteří neměli jinou možnost; většinou je vybírali ze svých známých v Horních Věstonicích. V rodinách původem z Podluží žádali za kmotry pro své děti biřmovací kmotry jednoho z rodičů (bylo-li první dítě syn, biřmovací kmotry otce, narodila-li se jako první dcera, pak biřmovací kmotry matky).[36] Kmotři vybraní pro první dítě byli zpravidla také kmotry ostatním dětem.[37] V novoosídlenecké pohraniční obci je zajímavé sledovat i původ kmotrů podle místa bydliště. Z 92 registrovaných případů jsou kmotři 44krát (47,8 %) z Horních Věstonic, 30krát (32,6 %) z místa původního bydliště rodičů a 18krát (19,6 %) odjinud. Kmotři z místa původního bydliště rodičů, z jiného místa a jedna třetina kmotrů z Horních Věstonic jsou příbuzní, dvě třetiny kmotrů z Horních Věstonic nejsou v příbuzenském poměru k rodičům dítěte. [163]

Třetí skupina informátorů (ve věku do 30 let) reprezentuje generaci hornověstonických obyvatel, kteří se už vesměs narodili a prožili své mládí v této obci; jen malá část z nich se sem dostala později (přiženěním, přivdáním).[38] V této generaci rodiče vybírají kmotry většinou až těsně před narozením dítěte.[39] Žádost o přijetí kmotrovství nemá žádnou zvláštní formu. Protože jsou obyvatelé v stálém styku,

[164] děje se tak při běžném setkání u manželů očekávajících dítě nebo u budoucích kmotrů; když jde o osoby z jiného místa bydliště, formou dopisu. O tom, kdo požádá o kmotrovství rozhodují též osobní vztahy. V případě, že má být sestra rodičky, žádá ji zpravidla ona sama; u sourozenců otce je tomu obdobně. Mezi kmotry v této generaci hornověstonických obyvatel naprosto převažují příbuzní. Příbuzenský vztah je určujícím kritériem pro volbu kmotrů. Vybírá se především sourozenec rodičů dítěte (většinou sestra některého z rodičů);[40] v případě, že je zvolená sestra vdaná (ženatý), i s partnerem.[41] Kmotři vybraní pro první dítě, zůstávají kmotry i pro další děti. Rodiče a kmotři bývají ze stejné generace.

K normám tradičního vesnického života patřilo, že se kmotrům vykalo, oslovovali se „kmocháčku", „kmotřenko",[42] a kmotřenci jim líbali při setkání ruce. Kmotři stáli za svědky při uzavírání sňatku a byli nejvzácnějšími svatebními hosty, jímž se musela věnovat neustálá všestranná pozornost. Povinností kmotrů bylo obdarovat při křtu novorozeně. Tyto normy se důsledně dodržovaly především u nejstarší generace hornověstonických obyvatel a ve značné míře také ve věkové skupině od 31 do 55 let. Výraznou změnu zjišťujeme u nejmladší generace, kde vztahy mezi kmotry a rodiči, kmotry a dětmi jsou většinou založeny na příbuzenské bázi. Z toho také vyplývá vzájemné titulování (děti už nepoužívají oslovení „kmotře", „kmotro", ale „teto", „strýcu" apod.; rodiče a kmotři se ponejvíce oslovují křestními jmény).

[165]

Narozený

_____

až dorosteš a budeš číst tyto řádky, dozvíš se, že Tvoji rodiče při Tvém zápise do pamětní knihy obce _____ slíbili vychovat z Tebe zdravého, čestného, vzdělaného, našemu zřízení oddaného, pokrového občana naší krásné vlasti.

Tento svůj slib potvrdili svými podpisy v Pamětní knize obce.

V _____ dne _____

Předseda SOZ: Předseda MNV:

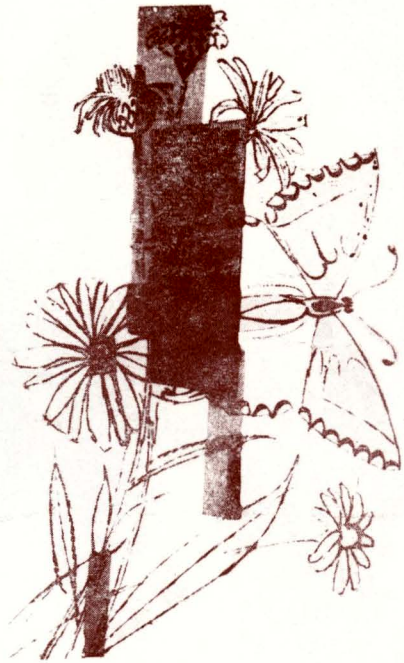

[166]

Jan Alda

To je tak málo

Maminka jenom dovede to
se usmívat, když srdce krváci,
a zimu proměnit na žhavé léto
a odpočinek za práci.

Maminka jenom porozumí
hluboko skryté bolesti.
A jenom ona, ona umí
své dítě k výším dovésti.

To jenom maminka, tak obětavě
zapře i sebe pro tvé štěstí častokrát.
To je tak málo, hlavu svou když k hlavě
její přitiskneš a když ji máš rád.

Blahopřejeme Vám k narození Vašeho dětátka

a přejeme mu mnoho zdraví a úspěchů v životě

Sbor pro občanské záležitosti
národního výboru

Předseda

Tab. 3. Vykání – tykání kmotrům (podle profese)

Profese	Muži								Ženy							
	100 %	Tykání	%	Vykání	%	Neuve-deno	%	Celkem %	100 %	Tykání	%	Vykání	%	Neuve-deno	%	Celkem %
Zemědělci	3	1	33,3	2	66,7	–	–	100	27	9	33,3	18	66,7	–	–	100
Dělníci	7	2	28,6	4	57,1	1	14,3	100	6	2	33,3	2	33,3	2	33,4	100
Zaměstnanci	6	2	33,3	4	66,7	–	–	100	11	6	54,5	4	36,4	1	9,1	100
Důchodci	11	1	9,1	8	72,7	2	18,2	100	23	3	13	19	82,6	1	4,4	100
Ženy v domácnosti									3	–	–	3	100	–	–	100
Celkem	27	6	22,2	18	66,7	3	11,1	100	70	20	28,6	46	65,7	4	5,7	100
Celkem muži i ženy	97	26	26,8	64	66	7	7,2	100								

Tab. 4. Vykání – tykání kmotrům (profese a věk)

Profese	Věk	Muži								Ženy							
		100 %	Tykání	%	Vykání	%	Neuve-deno	%	Celkem %	100 %	Tykání	%	Vykání	%	Neuve-deno	%	Celkem %
Zemědělci	15–30	–	–	–	–	–	–	–	–	3	1	33,3	2	66,7	–	–	100
	31–50	1	–	–	1	100	–	–	100	17	5	29,4	12	70,6	–	–	100
	51–60	2	1	50	1	50	–	–	100	7	3	42,8	4	75,2	–	–	100
Dělníci	15–30	–	–	–	–	–	–	–	–	4	1	25	2	50	1	25	100
	31–50	6	2	33,3	3	50	1	16,7	100	2	1	50	–	–	1	50	100
	51–60	1	–	–	1	100	–	–	100	–	–	–	–	–	–	–	–
Zaměstnanci	15–30	2	–	–	2	100	–	–	100	9	5	55,5	3	33,3	1	11,2	100
	31–50	2	2	100	–	–	–	–	100	2	1	50	1	50	–	–	100
	51–60	2	–	–	2	100	–	–	100	–	–	–	–	–	–	–	–
Důchodci		11	1	9,1	8	72,7	2	18,2	100	23	3	13	19	82,6	1	4,4	100
Ženy v domácnosti										3	–	–	3	100	–	–	100

[167]

Vážení soudruzi!

Místní národní výbor dovoluje si Vám oznámiti, že
dne v hod. bude míti slavnostní uvítání do života
u našeho MNV dítě Vašeho zaměstnance

bytem

Věříme, že i Vy se tohoto významného obřadu zúčastníte, provedete blahopřání, případně předáte dárek od spoluzaměstnanců závodu.

Předseda sboru *Předseda MNV*

U 29 2727 86

[168]

Proti dřívějšímu všeobecnému vykání dnes sílí tendence k tykání[43] (viz tab. 3, 4). Málo se už také dodržuje někdejší pravidlo, že kmotři stojí svým kmotřencům za svědky při svatbě (viz tab. 5, 6).[44] Role kmotrů dnes spočívá hlavně v tom, že doprovázejí dítě ke křtu do kostela, že se s nimi účastní vítání do života na MNV,[45] kde plní roli svědků, a že jim dávají dary.

Tab. 5. Kmotři jako svědci při svatbě (podle profese)

Rodina	100 %	Ano	%	Ne	%	Jiná odpov.	%	Celkem %
Zemědělská	26	13	50	13	50	–	–	100
Dělnická	34	8	23,5	20	58,9	6	17,6	100
Zaměstnanecká	13	2	15,4	10	76,9	1	7,7	100
Důchodci	15	10	66,7	5	33,3	–	–	100
Celkem	88	33	37,5	48	54,5	7	8	100

Tab. 6. Kmotři jako svědci při svatbě (podle původu rodin)

Původní bydliště	100 %	Ano	%	Ne	%	Neuvedeno	%	Celkem %
Dolní Bojanovice	11	8	72,8	3	27,2	–	–	100
Komňa	7	2	28,6	5	71,4	–	–	100
Kopanice	17	11	64,7	5	29,4	1	5,9	100
Ostatní Slovácko	19	7	36,9	9	47,3	3	15,8	100
Valašsko	4	1	25	2	50	1	25	100
Jiné	33	14	42,4	16	48,5	3		100
Narozen v Horních Věstonicích	6	–	–	6	100	–	–	100

Vcelku můžeme konstatovat, že instituce kmotrovství[46] postupně ztrácí v životě vesnického společenství svůj význam a funkce. V podmínkách jihomoravské novoosídlenecké vesnice jeví dokonce odumírající tendenci.

RODINNÝ ŽIVOT A VZTAHY V RODINĚ

V etnografické a sociologické literatuře bylo už dostatečně prokázáno, že v rodinném životě a ve vztazích v rodině působí ve venkovském prostředí silně tradice a že rodina je nejvhodnějším objektem pro poznání funkce tradice a jejích přeměn v současnosti. V podmínkách novoosídleneckého pohraničí se už v prvních poválečných letech dostávaly rodinné tradice do zvláštní situace. Přesídlenci, většinou mladé rodiny,[47] přinášeli s sebou do jihomoravské obce normy, představy a návyky z původních domovů, jejichž další vývoj ovlivňovaly zejména dvě skutečnosti: 1. přestěhováním do Horních Věstonic se oslabily přímé kontakty osídlenců s příbuznými, kteří zůstali v rodném kraji, 2. život rodin byl do značné míry závislý na ostatních přesídleneckých rodinách, usazených v pohraniční vesnici. Tuto skutečnost bylo nutno

vzít v úvahu i v našem etnograficky a sociologicky zaměřeném výzkumu rodinného života a vztahů v rodině.

Jako v jiných vesnických společenstvích, udržuje se také u obyvatel Horních Věstonic povědomí o užší rodině (rodiče a děti) a širší rodině, do níž se zahrnují rodiče, sourozenci, staří rodiče, tety a strýci, kmotři.[48] Pro ženaté a vdané jsou členy širší rodiny i rodiče manželského partnera a jeho sourozenci, pro staré rodiče vnuci. Vzájemné oslovování se řídí stupněm příbuzenství a do značné míry závisí na věkových rozdílech. U starší generace bylo běžné, že mladší vykal staršímu a že ho respektoval. Děti vykaly rodičům, starým rodičům, tetám, strýcům i kmotrům. Manžel (manželka) vykal tchánovi a tchyni. Lidé stejného stáří si většinou tykali a oslovovali se křestními jmény. Tyto normy udržují důsledněji většinou jen příslušníci starší generace. Obecně narůstá tendence k tykání mezi všemi členy rodiny. Oslovování v rodině mnohdy respektuje přání jednotlivců.[49]

Abychom blíže poznali tendenci od tradičního vykání k tykání, sledovali jsme tuto otázku na vztahu děti a rodiče.[50] Zjistili jsme, že svým rodičům vyká 58,8 % a tyká 41,2 % hornověstonických obyvatel. Muži vykají rodičům z 66,7 %, ženy z 55,7 %. V zemědělských rodinách převažuje vykání, v dělnických a zaměstnaneckých rodinách tykání. Hlavní posun vystupuje v hledisku generačním: u obyvatel starších padesáti let je běžné rodičům vykat, ve věkové skupině 31–50 let je poměr mezi vykáním a tykáním vyrovnaný; u generace ve věku od 15 do 30 let, tedy těch obyvatel, kteří se už narodili v Horních Věstonicích, už naprosto převažuje tykání dětí rodičům. Srovnáním situace v novoosídleneckých Horních Věstonicích a vnitrozemském Petrově zjišťujeme, že jde o obecný trend na jihomoravské vesnici (tab. 1, 2).

V životě rodiny mají rozhodující význam vztahy mezi rodiči a dětmi. I když si rodiče někdy stýskají, že děti je dnes méně respektují a poslouchají než dříve,[51] většina z nich se snaží vytvořit jim co nejpříznivější životní podmínky, od dětství až po dospělost. Po uzavření sňatku zůstávají většinou mladí manželé žít u rodičů ženicha nebo nevěsty, kteří jim různým způsobem pomáhají (např. tím, že je bezplatně stravují), aby se mohli postupně osamostatnit. V této souvislosti jsme při našem výzkumu sledovali názor hornověstonických obyvatel na společné bydlení rodičů s ženatými (vdanými) dětmi. Z údajů, které jsme shromáždili, vyplývá, že pouze 20 % obyvatel považuje takové bydlení za vhodné; 77 % dotazovaných je označilo jako nevhodné (zbytek neví nebo zůstal bez odpovědi).[52] Abychom prověřili tento názor, položili jsme informátorům otázku, zda by si přáli, aby jejich syn nebo dcera žili po svatbě s nimi a) ve společné domácnosti, b) v domě, ale sami hospodařili, c) postavili si dům v obci, d) odstěhovali se mimo obec. Dostali jsme tento přehled: 21 % dotazovaných hornověstonických obyvatel vyslovilo přání žít s mladými manželi ve společné domácnosti, 10 % bylo pro společné bydlení, ale samostatné hospodaření. Největší počet informátorů (54 %) se vyslovil pro výstavbu domu v obci; 18 % dotazovaných si přálo, aby se mladí manželé po svatbě odstěhovali mimo obec.[53] U prvních dvou eventualit upřednostňovaly společnou domácnost především ženy; muži byli spíše pro společné bydlení se samostatným hospodařením. Tendence k individualizaci rodinného života je u hornověstonických obyvatel zcela evidentní.

Hierarchie vztahů mezi členy užší a širší rodiny se odráží v hodnocení jednotlivých příbuzenských kategorií: starých rodičů, strýců a tet, kmotrů. V odpovědích na trojstupňové hodnocení dostáváme tento obraz: 31 dotazovaných obyvatel Horních Věstonic (35,2 % z celkového počtu 88 osob) uvedlo pořadí: 1. staří rodiče, 2. kmotři, 3. strýci a tety; 18 osob (20,5 %) pořadí 1. kmotři, 2. staří rodiče, 3. strýci a tety; 13 informátorů (14,8 %) pořadí: 1. staří rodiče, 2. strýci a tety, 3. kmotři; 3 dotazovaní (3,4 %) pořadí: 1. strýci a tety, 2. staří rodiče, 3. kmotři; 1 informátor (1,1 %) pořadí: 1. kmotři, 2. strýci a tety, 3. staří rodiče.[54] V uvedeném přehledu se o první místo v hierarchii příbuzných dělí staří rodiče a kmotři, což zhruba odpovídá tradičnímu hodnocení obou příbuzenských kategorií.[55]

Tab. 1. Tykání – vykání rodičům: Horní Věstonice – Petrov (v abs. čís.)

Profese	Věk	Muži								Ženy							
		Tykání		Vykání		Neuvedeno		Celkem		Tykání		Vykání		Neuvedeno		Celkem	
		H. V.	P.	H. V.	P.	H. V.	P.	H. V.	P.	H. V.	P.	H. V.	P.	H. V.	P.	H. V.	P.
Zemědělci	15–30	–	1	–	1	–	–	–	2	2	1	1	1	–	–	3	2
	31–50	–	–	1	–	–	–	1	–	5	4	12	5	–	–	17	9
	51–60	–	–	2	4	–	–	2	4	3	1	4	5	–	–	7	6
Dělníci	15–30	–	6	–	–		–	–	6	4	14	–	–	–	–	4	14
	31–50	5	3	1	3	–	–	6	6	1	11	1	4	–	2	2	17
	51–60	–	3	1	3	–	–	1	6	–	1	–	1	–	–	–	2
Zaměstnanci	15–30	1	1	1	–	–	–	2	1	8	6	1	1	–	–	9	7
	31–50	2	4	–	3	–	–	2	7	2	7	–	3	–	–	2	10
	51–60	–	2	2	1	–	–	2	3	–	–	–	–	–	–	–	–
Důchodci		1	4	10	18	–	–	11	22	4	4	19	39	–	–	23	43
Ženy v domácnosti										2	6	1	4	–	–	3	10

H. V. = *Horní Věstonice* P. = *Petrov*

Tab. 2. Tykání – vykání rodičům: Horní Věstonice – Petrov (v %)

Profese	Muži							Ženy						
	Tykání		Vykání		Neuvedeno		Celkem %	Tykání		Vykání		Neuvedeno		Celkem %
	H. V.	P.	H. V.	P.	H. V.	P.		H. V.	P.	H. V.	P.	H. V.	P.	
Zemědělci	–	16,7	100	83,3	–	–	100,0	37,0	35,3	63,0	64,7	–	–	100,0
Dělníci	71,4	66,7	28,6	33,3	–	–	100,0	83,3	78,8	16,7	15,2	–	6,1	100,0
Zaměstnanci	50,0	63,6	50,0	36,4	–	–	100,0	90,9	81,3	9,1	25,0	–	–	100,0
Důchodci	9,1	18,2	90,9	81,8	–	–	100,0	17,4	9,3	82,6	90,7	–	–	100,0
Ženy v domácnosti								66,7	60,0	33,3	40,0	–	–	100,0
Celkem	33,3	42,1	66,7	57,9	–	–	100,0	44,3	45,4	55,7	52,9	–	1,7	100,0
Celkem muži i ženy	41,2	44,3	58,8	54,5	–	1,1	100,0							

H. V. – *Horní Věstonice* P. – *Petrov*

Vztahy mezi užší a širší rodinou se projevují v nejrůznějších oblastech života vesnice: při pracovních činnostech, výpomoci, při narození dítěte, svatbě a jiných událostech.[56] A také při smutné události, jakou je úmrtí v rodině.

Podle výpovědi hornověstonických občanů, zemře-li příbuzný, účastní se jeho pohřbu 87,5 % obyvatel vždy a 12,5 % dotazovaných někdy. Pravidelná účast žen při takové příležitosti je vyšší než u mužů. Hroby zemřelých členů rodiny se navštěvují o nedělích, na Vše svaté, o vánocích a velikonocích, v den výročí úmrtí a narození zemřelého, při jiném pohřbu a dalších příležitostech. O hrob pečují nejbližší rodinní příslušníci (matka, babička, dcera, švagrová, vnučka, oba rodiče). Doba držení smutku se řídí podle stupně příbuzenství: za rodiče a manželského partnera trvá jeden rok, u ostatních od dvou až šesti týdnů do půl roku. Hornověstoničtí obyvatelé, kteří jsou dosud v mírné míře vázáni k obci, odkud pochází jejich rodina, navštěvují – většinou ve svátek Všech svatých – také hroby příbuzných mimo Horní Věstonice (viz tab. 3).

Tab. 3. Návštěva hrobů příbuzných v obci, z níž rodina pochází

Původní bydliště	100 %	Ano	%	Ne	%	Neuvedeno	%	Celkem %
Dol. Bojanovice	10	8	80,0	2	20,0	–	–	100,0
Komňa	7	6	85,7	1	14,3	–	–	100,0
Kopanice	17	10	58,8	7	41,2	–	–	100,0
Ostatní Slovácko	19	14	73,6	5	26,4	–	–	100,0
Valašsko	5	3	60,0	2	40,0	–	–	100,0
Jiná oblast	34	18	52,9	16	47,1	–	–	100,0
Narozeni v Horních Věstonicích	7	5	71,4	2	28,6	–	–	100,0

V tradičních vesnických společenstvích vládl patriarchální systém: otec řídil všestranně život rodiny, jeho vůli se podřizovali všichni rodinní příslušníci, kteří mu vzdávali pocty a projevovali úctu.[57] Tato tradice se dnes mění v tom smyslu, že o chod domácnosti se zpravidla dělí oba rodiče. Konkrétnější představu získáme detailnějším rozborem dělby práce v rodině.[58]

Analýza dělby práce v rodině je založena na odpovědích 49 respondentek, matek dětí do 15 let. Složení tohoto souboru je následující:

věk: do 25 let . . . . . 18,7 %
26–35 let . . . . . 54,2 %
36–45 let . . . . . 22,9 %
46–55 let . . . . . 4,2 %
56 let a více . . . . 0,0 %

Odpovídaly tedy jen ženy ve věku do 55 let, žádná starší se v souboru nevyskytla.

Vzdělání:
- základní 71,4 %
- vyučena 12,3 %
- nižší střední 2,0 %
- maturita nebo vysoká škola 14,3 %

Povolání:
- manuální pracovnice v rostl. výrobě 12,2 %
- manuální pracovnice v živoč. výrobě 22,5 %
- manuální pracovnice jinde 18,4 %
- nižší správní nebo org. pracovnice 18,3 %
- vyšší správní nebo org. pracovnice 14,3 %
- v domácnosti 14,3 %

Příjem na osobu:	do 500 Kčs	10,2 %
	501–700 Kčs	30,6 %
	701–900 Kčs	18,4 %
	901–1100 Kčs	16,3 %
	více než 1100 Kčs	24,5 %

Shrneme-li tedy základní údaje o tomto vzorku, pak lze konstatovat, že více než polovina respondentek (54,2 %) byla ve věku 26–35 let, téměř tři čtvrtiny měly jen základní vzdělání (71,4 %), 53,1 % těchto žen pracovalo manuálně a 14,3 % jich bylo v domácnosti. Nejčastější příjmové kategorie (přepočítáno na osobu) jsou 501–700 Kčs a více než 1100 Kčs. Ostatní příjmové kategorie jsou zastoupeny méně.

Za indikátory rozdělení povinností v rodině jsme zvolili: podíl manžela a dětí na domácím úklidu, vaření, mytí nádobí, nákupech, péči o děti (popřípadě u dětí starost o sourozence), práce kolem domu a práce na záhumenku, ve vinohradě, v zahradě.

Jsme si vědomi toho, že vyjmenované znaky nevyčerpávají celou problematiku dělby práce a povinností v rodině, ale pokusili jsme se pomocí nich alespoň zjistit jisté shodné i rozdílné rysy ve zkoumaných rodinách.

Pomoc manželů i dětí hodnotily ženy v těchto rodinách, a to jedním až pěti body (jeden bod = vůbec nepomáhá, 5 bodů = vykonává uvedenou práci skoro výhradně sám).

Průměrný počet bodů pro všechny uvedené činnosti je seřazen do tabulek (zvlášť pro pomoc manželů a zvlášť pro pomoc dětí):

Tab. 4. Pomoc manželů respondentek (v %)

Činnost	Počet bodů					Celkem %	Prům. počet bodů
	1	2	3	4	5		
Domácí úklid	50	38	8	0	4	100	1,71
Vaření, mytí nádobí	61	21	8	4	6	100	1,76
Nákupy	8	32	52	4	4	100	2,65
Starost o sourozence	0	2	37	21	40	100	3,96
Práce na záh., zahradě	0	4	70	15	11	100	3,32

Tab. 5. Pomoc dětí (v %)

Činnost	Počet bodů					Celkem %	Prům. počet bodů
	1	2	3	4	5		
Úklid, vaření, mytí nádobí	18	46	23	8	5	100	2,38
Nákupy	25	45	15	10	5	100	2,24
Starost o děti	41	26	18	10	5	100	2,13
Práce kolem domu	32	32	21	6	9	100	2,29
Práce na záh., vinohr., zahr.	43	27	24	3	3	100	1,92

K tabulce čís. 4: Z rozložení četností v tabulce i z průměrného počtu bodů (uvedeného v posledním sloupci tabulky) je zřejmé, že muži svou pomoc v rodině nejvíce orientují na práce kolem domu a na záhumenku, ve vinohradě, v zahradě. Při těchto pracech žádná žena neuvedla, že by manžel nepomáhal vůbec, většinou uvádějí, že se o tyto práce dělí napolovic, nebo dokonce muži tyto práce vykonávají z větší části sami. Pokud jde o péči a starost o děti, zjistili jsme, že podle hodnocení žen i v této oblasti muži pomáhají; ve 52 % případů ženy tvrdí, že se o práci s nimi dělí napůl. Doménou žen však stále zůstává v naprosté většině úklid, vaření a mytí nádobí, nákupy atd. Při této práci muži nepomáhají vůbec, nebo jen málokdy.

Můžeme tedy říci, že v našem souboru je (velmi zhruba) rozdělena práce mezi manžely tak, že ženy se starají o domácnost (téměř výlučně) a o děti (z větší části) a naopak muži mají více práce kolem domu a poněkud více než ženy na zahradě, záhumenku atd. K tabulce čís. 5: Na rozdíl od mužů pomáhají děti svým matkám spíše při úklidu, při péči o sourozence (pochopitelně hlavně v závislosti na věku dětí), popřípadě při nákupech. Při pracích na zahradě, záhumenku atd. pomáhají málo.

Uvedené rozdělení práce v rodině jsme dále podrobili analýze v závislosti na různých demografických znacích (věk, vzdělání, povolání ženy, počet dětí v rodině, průměrný příjem na osobu). Zjištěné souvislosti popíšeme podrobněji.

A. Pomoc manžela v závislosti na uvedených demografických znacích

1. Pomoc manželů v domácnosti se liší při různých aktivitách v závislosti na věku ženy. Statisticky průkazná závislost se potvrdila u práce na záhumenku (na 10 % hladině významnosti), a to ve smyslu větší pomoci mužů s rostoucím věkem ženy.

Při pomoci s úklidem a pracích kolem domu byli lépe hodnoceni manželé mladších věkových kategorií, naproti tomu při nákupech více pomáhají muži starších žen.

Při pomoci s dětmi jsme nenalezli žádnou souvislost mezi věkem ženy a mírou pomoci manžela.

Pro úplnost uvádíme tabulku hodnocení pomoci manželů dotazovanými ženami při sledovaných aktivitách v závislosti na věku ženy:

Tab. 6. Hodnocení pomoci mužů podle věkových kategorií
(V tabulce je uveden průměrný počet bodů)

Aktivita	Věk ženy			
	do 25 let	26–35	36–45	46–55 let
Úklid	2,0	1,69	1,64	1,5
Nákupy	1,44	1,62	2,36	2,0
Péče o děti	2,89	2,54	2,91	2,5
Práce kolem domu	4,11	4,08	3,64	4,0
Práce na záhumenku, na zahradě	3,25	3,20	3,45	4,5

2. Vztah mezi zapojením manžela do domácích prací a vzděláním ženy se nepotvrdil v žádné aktivitě. Snad to lze vysvětlit skutečností, že 71,4 % respondentek má jen základní vzdělání a tudíž kategorizace podle této proměnné je značně problematická.
3. Hodnocení práce mužů podle povolání ženy (viz tab. 7):

Tab. 7. Hodnocení práce mužů podle povolání ženy

Aktivita	Dělnice v prům.	Rostl. výroba	Živoč. výroba	Nižší správ.	Vyšší správ.	V domácnosti
Úklid	1,78	1,5	1,55	2,67	1,57	1,57
Nákupy	1,56	1,5	1,55	3,17	2,00	1,43
Péče o děti	2,22	3,17	2,55	3,33	2,57	2,57
Práce kolem domu	3,56	4,5	3,91	4,0	3,86	4,14
Záhumenek	3,0	3,33	3,18	3,5	3,57	3,0

Ve všech sledovaných aktivitách nejvíce pomáhali muži žen v nižších správních kategoriích. Ženám pracujícím v ostatních zaměstnaneckých kategoriích pomáhají muži hlavně při pracích kolem domu a na záhumenku, popřípadě na zahradě, méně už s dětmi. Při domácích pracích a nákupech pomáhají velmi málo.

4. Ze všech zkoumaných demografických znaků jsme zjistili nejsilnější vztah mezi pomocí manžela a počtem dětí. Obecně lze o našem souboru v tomto ohledu konstatovat, že s přibývajícím počtem dětí ubývá pomoci manželů. Např. při pomoci s úklidem je toto tvrzení průkazné na 1 % hladině významnosti, při práci na záhumenku, vinohradě nebo zahradě na 10 % hladině významnosti. U aktivit nákupy, péče o děti a práce kolem domu je rovněž zřejmá klesající tendence v míře pomoci s rostoucím počtem dětí, jak je konečně patrno i z tabulky čís. 8:

Tab. 8. Vztah mezi pomocí manžela a počtem dětí v rodině

Aktivita	Počet dětí			
	1	2	3	4 a více
Úklid	2,67	1,57	1,57	1,14
Nákupy	2,22	1,78	1,71	1,29
Péče o děti	2,78	2,65	2,29	2,57
Práce kolem domu	4,11	4,04	3,86	3,43
Zahrada	3,5	3,39	2,83	3,14

K tomuto zjištěnému vztahu se ještě vrátíme při komentování pomoci dětí v rodině v závislosti na počtu dětí.

5. Výše příjmu na osobu a pomoc muže v domácnosti jsou ve vztahu u aktivit péče o děti (na 5 % hladině významnosti) a při pomoci s nákupy (na 10 % hladině významnosti), a to ve smyslu větší pomoci muže z rodiny s vyšším příjmem na osobu. U ostatních sledovaných aktivit jsme vztah mezi výší příjmu a pomocí manžela nezjistili.

B. Pomoc dětí v rodině

1. Věk matky při posuzování pomoci dětí v rodině můžeme brát na zřetel spíš zprostředkovaně, v tom smyslu, že musíme předpokládat ve většině případů starší děti u starších matek. (Rozdělení dětí podle věkových kategorií nemáme k dispozici.) Přijmeme-li však předpoklad, že starší matky mají také starší děti, pak tomu plně

odpovídají i výsledky našeho výzkumu (viz tabulku čís. 9). S výjimkou péče o sourozence při všech ostatních pracích v domácnosti a kolem záhumenku nebo zahrady pomáhají starší děti (tj. děti starších matek) více.

Tab. 9. Pomoc dětí podle věku matky

Aktivita	Věk matky			
	do 25 let	26–35	36–45	46–55
Úklid	1,0	2,32	2,31	3,25
Vaření, mytí nádobí	1,0	2,25	2,23	3,00
Nákupy	1,0	2,0	2,62	2,25
Péče o sourozence	1,33	2,53	2,20	2,50
Práce na zahradě	1,00	1,59	2,38	2,50

2. Vztah mezi vzděláním matky a mírou pomoci dětí v rodině nemůžeme v našem případě posoudit, protože většina respondentek má jen základní vzdělání, ostatní vzdělanostní kategorie jsou zastoupeny jen málo.
3. Zajímavější je pohled na pomoc dětí vzhledem k zaměstnání matky. Nejvýše hodnotí pomoc svých dětí matky pracující jako vyšší správní nebo organizační pracovnice. Poněkud méně jsou hodnoceny děti matek pracujících manuálně, nejméně pomáhají děti matkám pracujícím v nižších správních nebo organizačních funkcích a ženám v domácnosti (viz tab. čís. 10).

Tab. 10. Pomoc dětí podle povolání matky

Aktivita	Manuální pracovnice			Vyšší správ.	Nižší správ.	V domácnosti
	v prům.	živ. výr.	rostl. v.			
Úklid	2,88	2,30	2,20	2,60	2,25	1,33
Vaření	2,50	2,27	2,20	2,80	1,75	1,33
Nákupy	1,88	2,60	2,00	2,40	1,50	1,67
Péče o sourozence	2,57	2,11	2,50	2,75	1,67	1,83
Práce na zahradě	1,43	2,00	2,20	2,00	1,75	1,60

4. Srovnáme-li pomoc dětí v domácnosti v závislosti na počtu dětí s pomocí manželů v závislosti na počtu dětí, konstatujeme zcela opačný trend. Zatímco se pomoc mužů s rostoucím počtem dětí zmenšovala, pomoc dětí co do kvantity vzrůstá. Zdá se tedy, že při větším počtu dětí v rodině je manžel z různých forem pomoci „uvolňován" a práce v domácnosti vykonávají děti. Zcela zřejmé je to např. při úklidu v domácnosti, vaření a nákupech. Při těchto činnostech můžeme sledovat jednoznačně stoupající hodnocení dětské pomoci při větším počtu dětí. Výjimku zde tvoří (viz tab. čís. 11) jedináčci, kteří jsou hodnoceni výše než dvě děti v rodině. Musíme mít ovšem na paměti, že ve většině případů v našem šetření nejde o skutečné jedináčky, ale o nejmladší dítě v rodině, ze které starší sourozenci již odešli. Jen u jediné kategorie prací – práce na zahradě – jsme zjistili klesající tendenci s rostoucím počtem dětí. Tato činnost však ve sledované obci ve větší míře přísluší mužům a není vyloučeno,

že jde jen o jinou dělbu práce v rodině: muž je téměř zcela (při větším počtu dětí) uvolněn z domácích prací, které vykonávají děti, a proto se více věnuje práci na zahradě, záhumenku apod., zřejmě také proto, že jde o práci fyzicky namáhavější i vyžadující více odborných znalostí.

Tab. 11: Pomoc dětí v závislosti na jejich počtu

Aktivita	Počet dětí v rodině			
	1	2	3	4 a více
Úklid	2,50	2,06	2,63	2,86
Vaření, mytí nádobí	2,33	1,89	2,63	2,86
Nákupy	2,17	2,06	2,00	2,71
Péče o sourozence	–	2,22	2,80	2,29
Zahrada	2,33	1,94	1,71	1,71

5. Vztah mezi výší příjmu na osobu a mírou pomoci dětí v rodině se projevil jen u kategorie „práce na zahradě", kde děti z vyšších příjmových skupin častěji pomáhaly při práci na zahradě než děti z nižších příjmových skupin. V tomto případě ovšem může působit skrytá korelace mezi výší příjmu a povoláním, resp. vzděláním rodičů, ale také mezi výší příjmů a věkem rodičů (tedy i věkem dětí).

Shrneme-li tedy vše, co již bylo řečeno o pomoci mužů v rodině, pak konstatujeme, že u všech sledovaných aktivit nejvíce pomáhají manželé žen vykonávajících nižší správní, organizační nebo administrativní povolání a muži z těch rodin, kde jsou vyšší příjmy (na osobu). Dále zjišťujeme, že s domácími pracemi a prací kolem domu častěji pomáhají muži mladších žen, zatímco s nákupy a prací na zahradě, záhumenku, popřípadě v domácím hospodářství spíš manželé starších žen. Pokud jde o pomoc dětí, pak u všech sledovaných prací nejvíce pomáhají děti starších matek, zaměstnaných ve vyšších správních, administrativních nebo organizačních funkcích (oproti pomoci manželů je skupina dětí matek v nižších správních funkcích hodnocena nejméně) a děti z vícečetných rodin. Při práci na zahradě pomáhají nejvíce děti z rodin s vyššími příjmy.

Srovnání výsledků výzkumu s jinými výzkumy

Srovnejme ještě naše výsledky s některými výsledky výzkumu Výzkumného ústavu životní úrovně v Bratislavě (1975) „Štruktúra volného času a rodinný život obyvatelov dediny z hľadiska formovania socialistického spôsobu života" (v tabulkách budeme údaje z tohoto výzkumu zkráceně označovat „Vesnice") a s výsledky výzkumu, který provedla Laboratoř sociologického výzkumu při filozofické fakultě Univerzity J. E. Purkyně v Brně (1974) „Rodinný život z hlediska využívání volných sobot" (zkráceně budeme označovat „Město").

Nejdříve uvádíme srovnání pomoci mužů v rodině:

Srovnáním uvedených pěti tabulek (čís. 12 až 16) zjišťujeme, že v obou srovnávaných výzkumech (tj. „Štruktúra volného času a rodinný život obyvatelov dediny..." a „Rodinný život z hlediska využívání volných sobot") je pomoc mužů při úklidu, nákupech a péči o děti značně větší než v Horních Věstonicích. Naproti tomu muži v našem souboru se více věnují práci kolem domu.

Rozdíl v hodnocení práce mužů je vyšší v tabulce čís. 13 (ženy pracující v ze-

Tab. 12. Pomoc mužů v Horních Věstonicích a na „Vesnici"

Aktivita	H. Věstonice	„Vesnice"	Rozdíl bodů
Úklid	1,7	1,9	−0,2
Nákupy	1,8	2,1	−0,3
Péče o děti	2,6	2,9	−0,3
Práce kolem domu	4,0	2,9	+1,1

Tab. 13. Pomoc mužů žen, pracujících v zemědělství

Aktivita	H. Věstonice	„Vesnice"	Rozdíl bodů
Úklid	1,5	1,8	−0,3
Nákupy	1,5	2,1	−0,6
Péče o děti	2,9	2,8	+0,1
Práce kolem domu	4,2	2,9	+1,3

Tab. 14. Pomoc mužů žen-dělnic

Aktivita	H. Věstonice dělnice	„Vesnice" dělnice	Rozdíl bodů
Úklid	1,8	2,4	−0,6
Nákupy	1,6	2,5	−0,7
Péče o děti	2,2	3,6	−1,4
Práce kolem domu	3,6	3,2	+0,4

Tab. 15. Pomoc mužů žen ve vyšších správních funkcích a vysokoškoláček

Aktivita	H. Věstonice vyš. správ.	„Město vysokoškol.	Rozdíl bodů
Úklid	1,6	1,9	−0,3
Nákupy	2,0	2,0	0
Péče o děti	2,6	2,7	−0,1
Práce kolem domu	3,9	2,3	+1,6

Tab. 16. Pomoc mužů ženám s více dětmi

Aktivita	H. Věstonice	„Město"	Rozdíl
Úklid	1,1	2,2	−1,1
Nákupy	1,3	2,4	−1,1
Péče o děti	2,6	3,0	−0,4
Práce kolem domu	3,4	3,1	+0,3

mědělství) oproti tab. čís. 12 v první, druhé a čtvrté aktivitě, při pomoci s dětmi je hodnocení téměř stejné.

Výrazný rozdíl nacházíme v tabulce čís. 14 – pomoc mužů ženám – dělnicím. Manželé dělnic ve městě ve všech aktivitách pomáhají o hodně víc než manželé dělnic v Horních Věstonicích, dokonce hodnocení „práce kolem domu" v Horních Věstonicích a „jiné pomoci" ve městě se v obou sledovaných skupinách velmi přibližuje, přestože u ostatních tabulek je značný rozdíl (v této aktivitě) ve prospěch mužů z Horních Věstonic.

Naproti tomu jsme zjistili jen malý rozdíl (s výjimkou „práce kolem domu") mezi pomocí mužů žen, pracujících ve vyšších správních a organizačních funkcích v Horních Věstonicích a mužů vysokoškoláček ve městě (tab. čís. 15).

Velký rozdíl v hodnocení pomoci mužů je patrný i v tabulce čís. 16 – ženy s více dětmi. Muži ve srovnávaném výzkumu „Rodinný život z hlediska využívání volných sobot", tj. muži z města, výrazně více pomáhají svým ženám než muži v Horních Věstonicích.

Srovnání míry pomoci dětí

Tab. 17. Pomoc dětí

Aktivita	H. Věstonice	„Vesnice"	Rozdíl
Úklid	2,4	2,9	−0,5
Vaření, nádobí	2,2	2,5	−0,3
Nákupy	2,1	2,8	−0,7
Péče o sourozence	2,3	3,1	−0,8

Tab. 18. Děti matek, pracujících v zemědělství

Aktivita	H. Věstonice	„Vesnice"	Rozdíl
Úklid	2,3	3,1	−0,8
Vaření, nádobí	2,3	2,8	−0,5
Nákupy	2,3	3,1	−0,8
Péče o sourozence	2,3	3,3	−1,0

Tab. 19. Děti dělnic v Horních Věstonicích a „Městě"

Aktivita	H. Věstonice	„Město"	Rozdíl
Úklid	2,9	3,0	−0,1
Vaření, nádobí	2,5	2,6	−0,1
Nákupy	1,9	3,1	−1,2
Péče o sourozence	2,6	3,3	−0,7

Tab. 20. Děti vyšších správních pracovnic a vysokoškoláček

Aktivita	H. Věstonice	„Město"	Rozdíl
Úklid	2,6	1,9	+0,7
Vaření, nádobí	2,8	1,8	+1,0
Nákupy	2,4	2,2	+0,2
Péče o sourozence	2,7	2,2	+0,5

V tabulkách čís. 17, 18, 19 a 21 jsou ve všech aktivitách hodnoceny děti v Horních Věstonicích menším počtem bodů než děti ve srovnávaných výzkumech.

Jedině v tabulce čís. 20 – děti matek pracujících ve vyšších správních administrativních nebo organizačních funkcích je výše hodnocena pomoc dětí v Horních Věstonicích než ve srovnávaných výzkumech. V tabulce čís. 19 (děti dělnic) je jen nepatrný rozdíl v hodnocení pomoci při úklidu a vaření, velký rozdíl je u nákupů a v péči o sourozence.

Tab. 21. Děti z vícedětných rodin

Aktivita	H. Věstonice	„Město"	Rozdíl
Úklid	2,9	2,3	–0,4
Vaření, nádobí	2,9	3,2	–0,3
Nákupy	2,7	3,6	–0,9
Péče o sourozence	2,3	3,8	–1,5

Přesto, že i v Horních Věstonicích jsou děti z vícedětných rodin hodnoceny výše než děti z rodin s méně dětmi, ve srovnání se stejnými rodinami ve městě je toto hodnocení nižší, i když rozdíl při úklidu a nákupech je poměrně malý.

Výzkum provedený v Horních Věstonicích vcelku odpovídá zjištěním z jiných výzkumů s podobnou tematikou. Zjišťujeme, že převážně rozdílný způsob bydlení ve městě a na vesnici ovlivňuje zaměření pomoci mužů na jisté druhy činností. Ve městech muži více pomáhají v domácnosti, na venkově je vyšší jejich podíl práce kolem domu, popřípadě na záhumenku, ve vinohradě nebo na zahradě. Ženy na vesnici hodnotí pomoc svých mužů méně než ženy ve městě (jinak řečeno – podle výpovědi žen muži na vesnici méně pomáhají). Toto obecné tvrzení se poněkud liší podle různých sledovaných kategorií žen. Např. pomoc mužů v domácnostech dělnic a žen s více dětmi na vesnici je výrazně nižší než pomoc mužů ve stejných kategoriích žen ve městě. Naproti tomu poněkud roste hodnocení pomoci mužů na vesnici vzhledem k hodnocení pomoci mužů městských u kategorie žen v kvalifikovanějších povoláních.

S jistou rezervou můžeme vyslovit hypotézu, že tradiční dělba práce převzatá z rodiny se zaměstnaným mužem a s ženou v domácnosti na vesnici dosud přetrvává a na změny v dělbě práce v rodině má vliv povolání (a vzdělání) partnerů v tom smyslu, že teprve kvalifikovanější povolání (a současně vyšší vzdělání) do jisté míry odstraňují rozdíl mezi městským a venkovským obyvatelstvem.

Rodinný život a vztahy v rodině dokreslují i rekreační aktivity. V našem výzkumu jsme se zaměřili na způsob trávení dovolené v rodinách a návštěvy příbuzných.

Na otázku *Byl jste v minulém roce na dovolené mimo Horní Věstonice (alespoň týden vcelku) a s kým?* odpovědělo 187 respondentů takto:

nebyl jsem	57 %
byl jsem sám	19 %
byl jsem s manželkou (manželem)	10 %
byl jsem s dětmi	2 %
byl jsem s dětmi i manželkou	10 %
nemám dovolenou	2 %
celkem	100 %

Více než polovina respondentů tedy zůstává o dovolené doma. Podíváme-li se na tyto odpovědi podle některých demografických proměnných, pak např. můžeme konstatovat, že vliv povolání na způsob trávení dovolené je poměrně malý, poněkud častěji jezdí na dovolenou s manželem (manželkou) i s dětmi vyšší správní zaměstnanci. Doma zůstávají nejčastěji ženy v domácnosti (83 %) a pracovníci v živočišné výrobě (70 %) proti průměru celého souboru, který činí 57 %.

[169] Počet dětí v rodině však ovlivňuje dovolenou značně. Doma zůstávají nejčastěji obyvatelé Horních Věstonic se třemi a více dětmi – 83 %, sami jezdí na dovolenou nejčastěji bezdětní (36 %); s celou rodinou, tj. s manželem i s dětmi jezdí nejčastěji respondenti se dvěma dětmi.

Vzdělání ovlivňuje způsob trávení dovolené výrazně u skupiny respondentů s maturitou nebo u vysokoškoláků, kteří ve 32 % jezdí na dovolenou s manželem i s dětmi (proti 10 % průměru celého souboru).

Zdá se tedy, že ve sledované obci není ve většině případů dovolená využívána pro společný odpočinek všech členů rodiny mimo bydliště. Většina respondentů tráví svou dovolenou doma (pravděpodobně prací ve vinohradě a kolem domu). Jen 10 % dotazovaných jezdí na dovolenou s manželem nebo manželkou a rovněž jen 10 % jich jezdí na dovolenou mimo bydliště i s dětmi.

Tento způsob trávení dovolené podle našich zjištění ovlivňuje zaměstnání (hlavně u pracovníků v živočišné výrobě, kteří jsou vázáni celoročně a zřejmě si vybírají dovolenou po dnech; počet dětí v rodině – při třech a více dětech je pro rodiny již asi obtížné platit si dovolenou mimo bydliště), a v neposlední řadě vzdělání. U vyšších vzdělanostních kategorií je výrazně více využívána společná dovolená ke skutečné rekreaci mimo místo bydliště, a to s partnerem i dětmi. Pochopitelně

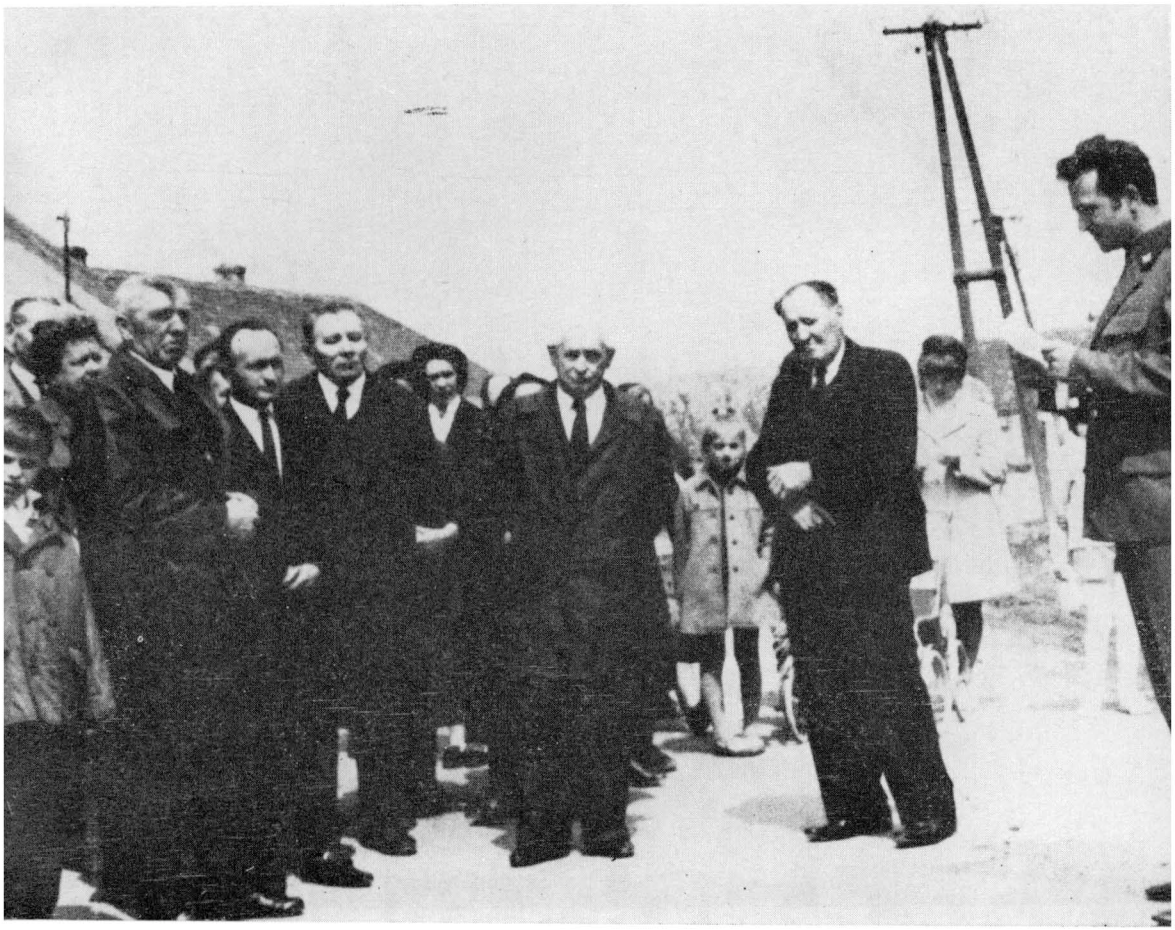

nejčastěji jezdí sami na dovolenou respondenti svobodní, bezdětní, kteří nejsou doma [170]
vázáni a také disponují větším množstvím času a peněz.

Problematice návštěv příbuzných jsme věnovali v našem výzkumu dvě otázky. První z nich zjišťovala, zda vůbec a jak často jezdí příbuzní navštěvovat obyvatele Horních Věstonic, druhá byla zaměřena na důvody těchto návštěv. Na oba dotazy odpovědělo 182 respondentů takto:

K 93 dotazovaným obyvatelům Horních Věstonic jezdí příbuzní na návštěvu jedenkrát měsíčně nebo častěji,

38 respondentů je navštěvováno asi pětkrát až šestkrát za rok,

51 dotazovaných odpovědělo, že je příbuzní navštěvují méně často. Nikdo z dotázaných hornověstonických občanů neodpověděl, že by se s příbuznými vůbec nestýkal.

Pokud jde o důvody návštěv, dotazovaní uváděli, že příbuzní jezdí:

- obvykle proto, aby nám pomohli . . . . . 29 respondentů
- někdy pomoci, někdy jen na návštěvu . . . . . 28 respondentů
- když oni sami něco potřebují . . . . . 3 respondenti
- jen tak na návštěvu . . . . . 122 respondenti.

Většinou tedy příbuzní přijíždějí jen na návštěvu, dosti často se však vyskytují i případy, že jezdí místním pomáhat. Naproti tomu se téměř nevyskytly případy, kdy příbuzní přijedou jen tehdy, když sami něco potřebují.

[171] Pomocí korelace jsme ještě zjistili vztah mezi oběma otázkami: ti příbuzní, kteří jezdí k místním na návštěvu nejčastěji, přijíždějí zpravidla pomáhat. Relativně nejméně často jezdí ti, kteří přijedou jen na návštěvu. Zdá se tedy, že tzv. širší rodinu udržuje pohromadě víceméně nutnost společné práce, pomoci v hospodářství atd. Hornověstoničtí obyvatelé, kteří tuto pomoc nepotřebují nebo nevyžadují, jsou navštěvováni svými příbuznými řidčeji.

SOUSEDSKÉ VZTAHY

Po příchodu do pohraničních Horních Věstonic začali spolu sousedsky nažívat lidé pocházející z různých míst: z Dolních Bojanovic, Komně, Vápenice, Bystřičky, Klobouk u Brna, Nikolčic, Sokolnic a dalších blízkých i vzdálených obcí.[59] Snáze kontakty navazovali přesídlenci, kteří odešli do pohraničí ve větších nebo menších skupinách (především z Dolních Bojanovic, Komně a Kopanic), než ti, kteří přišli sami do zcela cizího prostředí. Na rozdíl od vnitrozemských obcí, kde v sousedských vztazích v období před kolektivizací zemědělství působila sociální diferenciace obyvatel, v pohraniční vesnici se setřely někdejší sociální rozdíly a vznikala tu nová vrstva středních rolníků, rekrutující se většinou z příslušníků vesnické chudiny a zemědělské-

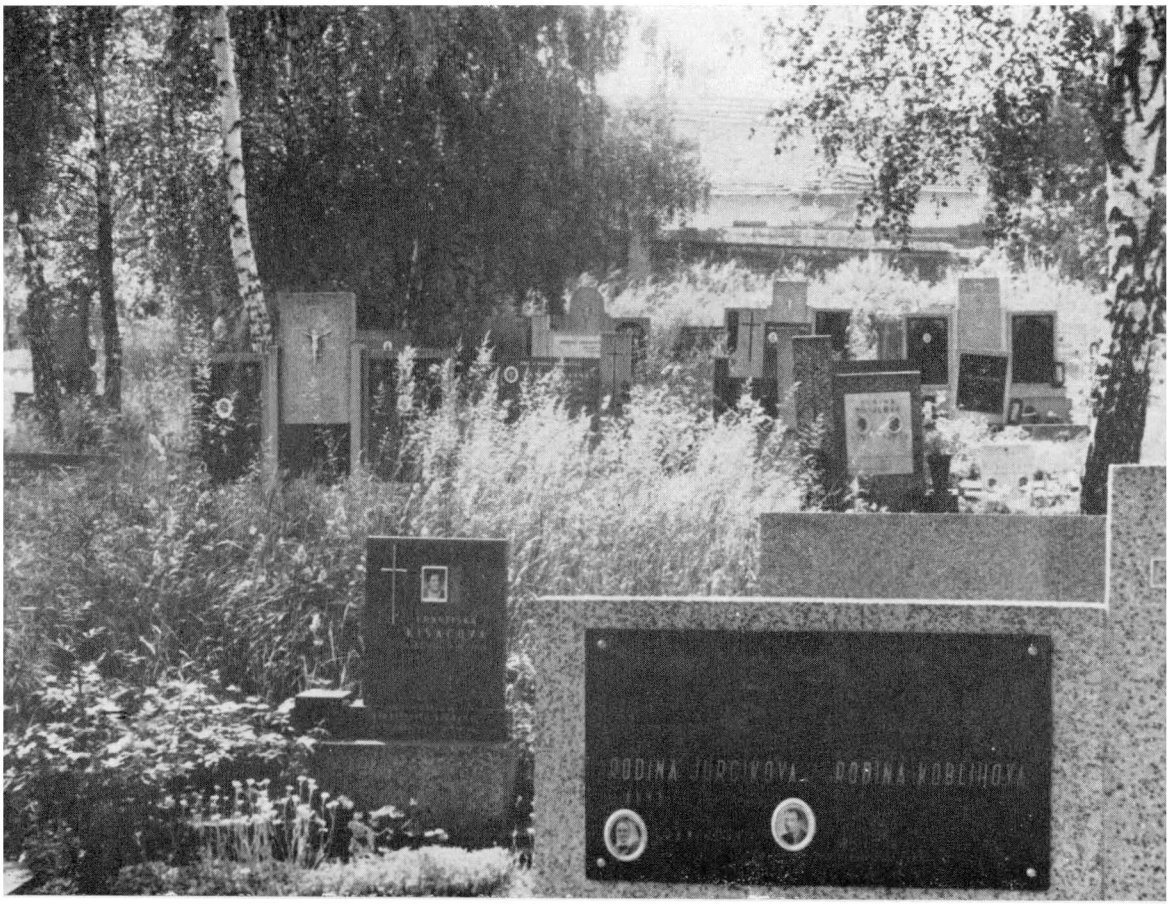

ho proletariátu. Sousedské vztahy se v novoosídleneckém jihomoravském pohraničí začaly formovat na rovnoprávném postavení všech obyvatel. Neexistovaly podstatnější majetkové rozdíly, nebylo důležité, v které části obce leží přidělená usedlost. Pro většinu rodin to byla velká proměna.[60] Vytvoření dobrých sousedských vztahů bylo nezbytným předpokladem pro konzolidaci života v pohraniční vesnici.[61] Šlo o složitý proces, který dodnes není zcela ukončen. [172]

Při našem výzkumu jsme se zaměřili na některé otázky současného stavu sousedských vztahů v Horních Věstonicích. Údaje byly získány dotazníkovým šetřením.[62]

V první otázce, položené 97 hornověstonickým obyvatelům (27 mužům a 70 ženám všech profesních a věkových skupin), jsme zjišťovali rozsah pojmu *soused.* Většina dotazovaných (65, tj. 67 %) považuje za sousedy obyvatele prvních dvou domů po levé a pravé straně svého stavení; řada z nich sem pojala i obyvatele domu ležícího naproti svého příbytku *(„nejbližší domy zprava a zleva a soused od naproti"; „sousedé naproti, tak vedle").* Někteří dotazovaní (16, tj. 16,5 %) rozšiřují pojem soused o další vedlejší domy *(„zleva, zprava, naproti i přes jedno", „celé bližší okolí", „ti co jsou okolično", „kolem dokola"),* další (11, tj. 11,3 %) jej vztahují na celou ulici a ojediněle i na celou obec.[63] Širší pojetí sousedů (celá ulice, celá obec) se udržuje hlavně u příslušníků starší generace, kteří se s ním setkali před svým odchodem do pohraničí ve svých domovských obcích. Situace, kterou jsme zjistili v Horních

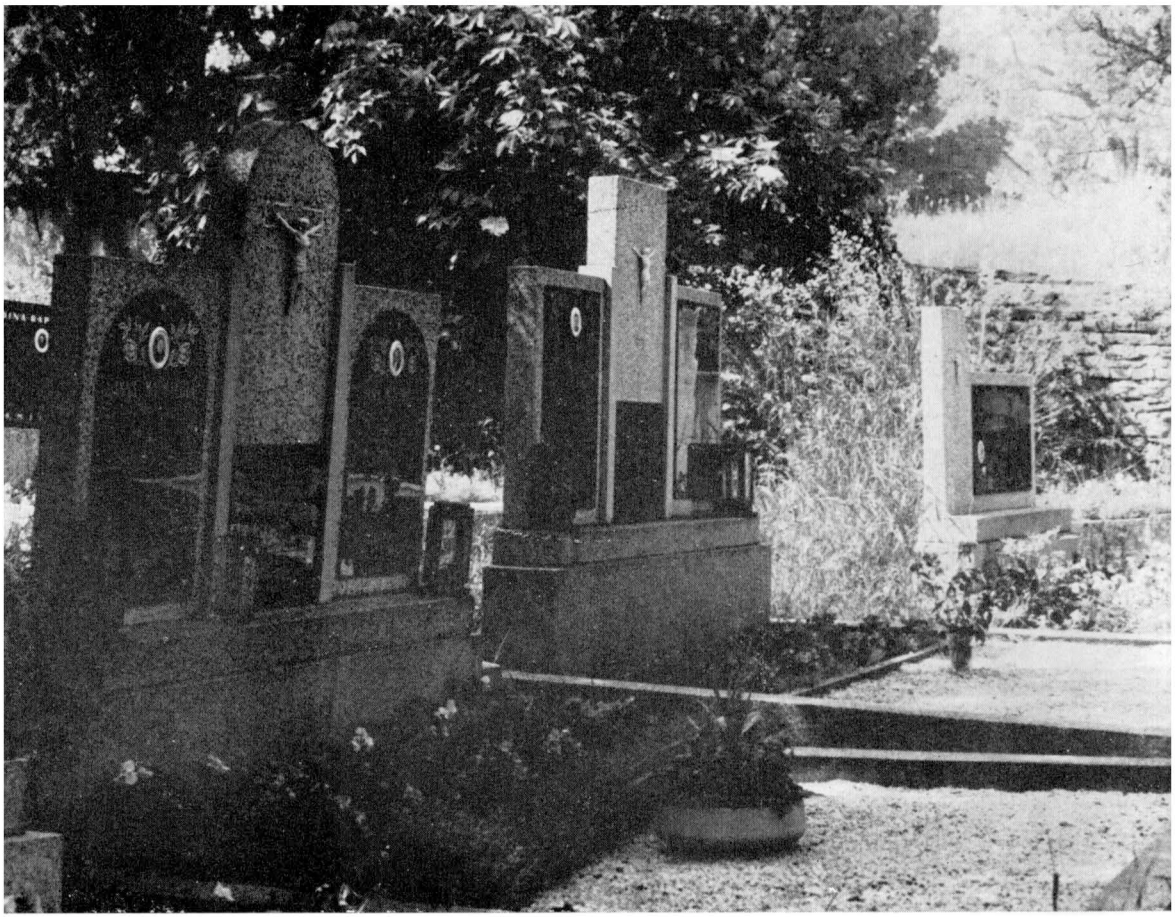

[173] Věstonicích, odpovídá zhruba stavu ve vnitrozemských vesnicích na jihovýchodní Moravě (viz tab. 22).

Tab. 22. Za souseda považují obyvatele

Obec	100 %	vedlejšího domu	%	něk. vedl. domů	%	celé ulice	%	celé obce	%	ne-uved.	%
Hor. Věstonice	97	65	67,0	16	16,5	11	11,3	5	5,2	1	1,0
Petrov	176	138	78,4	29	16,5	17	9,7	2	1,1	2	1,1

Je nesnadné – a nebylo to ani naším cílem – proniknout do konkrétní podoby sousedských vztahů v Horních Věstonicích. Z rozhovorů s obyvateli jsme vytušili složitost vztahů v prvních letech po přistěhování,[64] poznali jsme řadu pěkných příkladů sousedského spolunažívání a ojediněle i jisté napětí mezi některými rodinami. Takovou situaci ovšem přináší každodenní život a není žádnou zvláštností vesnice v jihomoravském pohraničí. Hornověstoničtí občané se shodují v tom, že je pro jejich

život důležité mít dobrého souseda[65] a že soused – řečeno slovy jednoho informátora – *„je aji víc jak rodina"*.[66]

K projevům sousedských vztahů patří i rozlišování obyvatel obce. V novoosídlenecké vesnici nás zajímalo, zda se hornověstoničtí obyvatelé rozlišují podle místa, odkud pocházejí jejich rodiny, podle části obce, v níž bydlí, podle zaměstnání, které vykonávají anebo zda se vůbec nerozlišují. Z celkového počtu 97 dotazovaných 38 (tj. 39,2 %) odpovědělo, že nerozlišují, 30 informátorů (30,9 %) rozlišuje obyvatele Horních Věstonic podle místa, odkud pocházejí (podle názvu obce nebo regionu: Slováci, Kopaničáři, Valaši), 25 respondentů (25,8 %) podle části obce, kde bydlí *(Horňané, Dolňané),* 4 (4,1 %) podle zaměstnání, které vykonávají. V generaci 15–30 let se udržuje nejvíce rozlišení podle části obce (nebo se nerozlišuje), ve věkové skupině 31–50 let rozlišují obyvatele rovněž nejčastěji podle části obce; lidé starší 50 let označují místní občany především podle místa, odkud jejich rodiny pocházejí (anebo obyvatele nerozlišují).

Jistá nevyhraněnost v sousedských vztazích, kterou jsme zjistili v neustálenosti rozlišování obyvatel jednotlivých částí obce běžném ve starousedlických vesnicích ve vnitrozemí), se projevuje též v tom, že samotné části vesnice a jednotlivé ulice nemají v Horních Věstonicích obecně vžité a používané názvy.[67] Nejčastěji slyšíme pojmenování horní a dolní konec *(Horňáci, Horňané, Dolňáci, Dolňané),* jehož používají mezi sebou zejména děti; mezi nimi se také dolní části obce říká *Mušov* a hornímu konci vesnice *Kradlov.*[68] Z jiných názvů jsme zaznamenali *Husí plácek, U lipy, Za humnama.*[69] V dětském prostředí kolují rovněž přezdívky pro obyvatele okolních obcí: v Mušově žijí *Žabáci,* v Dolních Věstonicích jsou *Zajíčci,* v Perné *Meruňkové hlavy;* Bavory nazývají *Hrabě, Brambory,* Klentnici – *Opičí hory,* Mušov – *Benátky* nebo *Komárov,* Dunajovice – *Věšanov,* Strakotín – *Žabí přístav,* Pernou – *Bumbálov.* Obyvatelům Horních Věstonic prý přezdívají *Kozorožci* nebo *Drážďany („neustále někoho dráždili").* [174]

Příznakem dobrých sousedských vztahů je vzájemná výpomoc, která v podmínkách novoosídleneckého pohraničí působí jako jeden z činitelů integračního procesu.[70] V Horních Věstonicích se ponejvíce uplatňuje při draní peří,[71] při vinobraní, polních pracích, vaření povidel, loupání kukuřice, při stavbě domu, při řezání dřeva, skládání uhlí, při svatbě i křtinách. Sousedská svépomoc se častěji uplatňuje hlavně v zemědělských rodinách. Ve srovnání s příbuzenskou výpomocí je ovšem slaběji zastoupena.[72] Sousedská svépomoc je chápána jako „pomoc za pomoc" a bývá vykonávána zpravidla pouze za pohoštění.

Projevem sousedských vztahů jsou vzájemné návštěvy spojené s besedováním (v letních měsících před domy, v chladnějším období v domech), a také účast na

pohřbu. Zpráva o úmrtí některého spoluobčana se rychle šíří ústním podáním (*„lidé to roznesou"*), prostřednictvím rozhlasu to oznamuje MNV, při smrti věřícího člověka se zvoní kostelním „umíráčkem". Pozůstalí vyvěšují smuteční parte na MNV, v obchodě a v hospodě. V Horních Věstonicích se už poměrně málo udržuje zvyk mrtvému do rakve dávat obrázky svatých, s nímž se ještě dosti běžně setkáváme v starousedlických obcích ve vnitrozemí (viz tab. 23).

Tab. 23. Dodržování zvyku dávat mrtvému do rakve obrázky svatých (Hor. Věstonice – Petrov)

Obec	100 %	Ano	%	Ne	%	Jiná odp.	%	Celkem %
Horní Věstonice	100	32	32,0	56	56,0	12	12,0	100,0
Petrov	108	86	79,6	20	18,5	2	1,9	100,0

Zemře-li soused, účastní se jeho pohřbu většina obyvatel z okolních domů. Pravidelná účast bývá větší u žen než u mužů (viz tab. 25).[73] Pohřbů jiných spoluobčanů, jak ukazuje tabulka čís. 24, se dotazovaní hornověstoničtí obyvatelé účastní méně. Na pohřby hornověstonických občanů přijíždějí i známí z okolních vesnic a příbuzní z místa, odkud rodina pochází.[74]

Abychom poznali niterné vazby obyvatel k Horním Věstonicím a místu, z něhož rodina pochází i v této souvislosti, zeptali jsme se 104 informátorů, zda v případě úmrtí někoho v domě by si přáli, aby byl pohřben v Horních Věstonicích, nebo v obci, odkud rodina pochází, event. jinde. 88 dotazovaných (84,6 % z celkového počtu) se vyslovilo pro Horní Věstonice, 9 pro obec, z níž rodina pochází, 2 respondenti pro jiné místo (5 neodpovědělo). Přání být pohřben v obci, odkud rodina přišla do jihomoravského pohraničí vyslovila 1 žena původem z Dolních Bojanovic, 2 ženy z ostatního Slovácka, 1 muž a 1 žena z míst mimo Slovácko, Valašsko a Kopanice a 1 žena narozená v Horních Věstonicích. Z generačního hlediska šlo o informátory z věkových skupin 15–30 (1 osoba), 31–50 (1 osoba) a starší 50 let (3 osoby). Z údajů, které jsme v této kapitole uvedli, je zřejmá pevná vazba většiny obyvatel na Horní Věstonice, které se pro ně staly skutečným domovem, zabezpečujícím jim práci[75] i každodenní život.

Tab. 24. Účast na pohřbu souseda a jiného spoluobčana

Pohřeb	100 %	Vždy	%	Někdy	%	Nikdy	%	Celkem %
souseda	104	85	81,7	16	15,4	3	2,9	100,0
jiného spoluobčana	104	54	51,9	45	43,3	5	4,8	100,0

Tab. 25. Účast na pohřbu, zemře-li soused

	Muži										Ženy									
Profese	100 %	Vždy	%	Někdy	%	Nikdy	%	Neuved.	%	Celk. %	100 %	Vždy	%	Někdy	%	Nikdy	%	Neuved.	%	Celk. %
Zemědělci	5	4	80,0	1	20,0	–	–	–	–	100,0	27	23	85,2	4	14,8	–	–	–	–	100,0
Dělníci	7	5	71,4	1	14,3	1	14,3	–	–	100,0	6	5	83,3	–	–	1	16,7	–	–	100,0
Zaměstnanci	7	4	57,1	3	42,9	–	–	–	–	100,0	9	6	66,7	3	33,3	–	–	–	–	100,0
Důchodci	12	8	66,7	3	25,0	1	8,3	–	–	100,0	26	26	100,0	–	–	–	–	–	–	100,0
Ženy v domác.										100,0	5	4	80,0	1	20,0	–	–	–	–	100,0
Celkem	31	21	67,7	8	25,8	2	6,5	–	–	100,0	73	64	87,6	8	11,0	1	1,4	–	–	100,0
Celkem muži i ženy	104	85	81,7	16	15,4	3	2,9	–	–	100,0										

POZNÁMKY

[1] V roce 1945 byly podány 103 žádosti o příděl usedlosti v Horních Věstonicích. Mezi žadateli bylo 88 manželských dvojic, 3 rozvedení, 9 svobodných a 3 ovdovělí. Z celkového počtu 413 přihlášených osob bylo 207 dospělých a 206 dětí.

[2] Rodin se 4 dětmi bylo 11, s pěti dětmi 4, s šesti dětmi 1, se sedmi dětmi 1, s osmi dětmi 1. Mezi dětmi mužského a ženského pohlaví byl vyrovnaný poměr.

[3] *Kniha manželství roč. 1930–1949, sv. IV.* Uložena na farním úřadě v Horních Věstonicích.

[4] *Kniha manželství ONV, občanská matrika Mikulov 1945–1949;* uložena na Městském národním výboru v Mikulově.

[5] *Kniha manželství MNV v Dolních Věstonicích, sv. I a II, roč. 1950–1975,* uložena na MNV v Dolních Věstonicích.

[6] *Kniha manželství MNV v Dolních Dunajovicích, sv. I a II, roč. 1950–1975;* uložena na MNV v Dolních Dunajovicích. *Kniha manželství Městského národního výboru v Mikulově, sv. I–VI, roč. 1950–1975,* uložena na MěNV v Mikulově.

[7] Rozpis sňatkových matrik provedla v rámci své ročníkové práce na oboru etnografie filozofické fakulty UJEP, vedené doc. V. Frolcem, Jiřina Pavlíková *(Svatební obřad a uzavírání manželství v obci Horní Věstonice,* rkp., Brno 1976). Z ní také autor této části kapitoly čerpá některé statistické údaje. V takové spolupráci byla napsána též část o svatebním obřadě.

[8] Šetření prováděli podle dotazníku sestaveného V. Frolcem posluchači etnografie filozofické fakulty UJEP, uvedení v poznámce 1 kapitoly Strava a pohostinnost.

[9] Sledovaný soubor činil 171 osoba, z toho 51 muži a 120 žen.

[10] Majetek, který mnohdy na vesnici rozhodoval o osudech mladých lidí, položili na první místo pouze dva příslušníci věkové kategorie 15–30 let (pracovník JZD a dělník) a dva muži ve věkové skupině 51–60 let (dělník a zaměstnanec).

[11] Další údaje o zpěvu „svícových" písní viz v kapitole Písňový repertoár a zájem o hudbu. Texty některých písní uvádíme v příloze této kapitoly.

[12] Rodiče se předem domluví, kde se bude svatba konat a čím kdo přispěje.

[13] „Říkání" starší družky při odprošování nevěsty obsahují výzvu k rodičům, aby svým dětem odpustili, jestliže jim někdy ublížily. Texty bývají při svatbách rozličné; starší družky je někdy získávají z různých míst. Na tomto místě uvádíme průběh odprošování na svatbě Stanislavy Gorčíkové a Jaroslava Potomy dne 5. dubna 1975 (podle záznamu Jiřiny Pavlíkové): Dopoledne, v půl jedenácté, přijel z Dolních Věstonic ženich s rodiči a hosty do Horních Věstonic pro nevěstu. Předal jí kytici a oba společně odprosili své rodiče. Odprošování vedl ženichův strýc: *„Prosím vás, abyste poděkovali svým rodičům mými ústy za vychování a lásku. Prosím vás, opakujte po mně: Tatínku a maminko, prosím vás a děkuji vám za vaši lásku a vychování. Prosím vás, abyste mně odpustili, co jsem vám kdy v životě zlého učinil a žádáme vás, abyste nás doprovodili k oltáři Páně na naší svatební cestě. Prosíme vás o vaše požehnání. – – Prosím a žádám rodiče, aby jim požehnali."* Po „požehnání" nasedli hosté do připraveného autobusu a několika osobních aut a odjeli do Mikulova. V čele jelo auto s ženichem, poslední auto s nevěstou. – Texty dalších „říkání" při odprošování viz v příloze čís. 2 této kapitoly.

[14] *„Dneska to už ani tak nebévá to odprošování. Jinda to bylo jinak, jinda když se neodprosil, tak ani nešel do kostela"* (B. Č., nar. 1905).

[15] V prvních letech po osídlení se tento zvyk zcela běžně udržoval. Informátorka B. Č., nar. 1905, na to vzpomíná: *„To sme natáhly šňůru, mašlu nejakó, i pěkný prostěradlo. I já sem to zalikovávala. To sem říkala takový pěkný přání: „Vážená pani nevěsto, vážený pane ženichu, předně přeji vše nejlepší do života. Nechť štěstí stále u vás jenom vzkvétá. Byste se po celý život stále rádi měli, přitom ale na malé děti nezapomněli. Mladá paní a pane manželi, dnes ponejprv budete spolu spát v posteli, proto doufám, že narodí se kluk, nechť je silný jako buk. A mějte hodně těch maličkých, nechť každé je života plné. A ve své výchově učte je, že český národ nezahyne. A to vám vinšuju a vinšovat nepřestanu, dokud něco nedostanu." – Nebo se řekne: „Tato růžička v našem sadě utržená, má býti Vám do ruky vložena. Ale taky musí býti drahо zaplacena. A esli to pan ženich nebude moct zaplatit, tak mu páni hosté pomožte na to doplatit!" – To se potom sebralo něco a říkalo se, že se něco za to koupí nevěstě. To každé*

něco dal, každá se nechala vyplatit. To se řeklo – nevěsta byla drahá, musela se zaplatit. Ale my sme šly do hospody a mezi ženskýma sme to utratily." (Zaznamenala Jiřina Pavlíková, 1975.)

[16] *Milá maminko,*
děkujem Vám za Vašeho syna,
že ste ho vychovali,
za manžela dali.
(Štěpánka Hrušková,
nar. 1925)
Maminko a tatíčku,
děkuju vám za vašeho syna,
kterého jste pro mě vychovali
a za muža dali.
(Františka Šímková,
nar. 1921)
(Oba zápisy Jiřina Pavlíková.)

[17] Viz přílohu čís. 3 na konci této kapitoly.

[18] Jinou, méně častou formou získávání příspěvku pro právě založenou rodinu je *vybírání na kočárek:* někdo z hostů obchází s kloboukem nebo podnosem všechny příbuzné.

[19] Svědky bývají dnes většinou sourozenci rodičů nevěsty a ženicha (tety, strýci), někdy i přátelé sourozenců.

[20] Koláč, který leží při pečení v rohu plechu.

[21] Výběrový soubor činilo 95 informátorů (tj. 17,12 % z celkového počtu obyvatel) všech sociálních i věkových skupin. Soubor obsáhl 88 rodin (71,54 % z celkového počtu domácností).

[22] Tradiční označení *nosit do kúta* uvedly čtyři informátorky.

[23] Podíváme-li se na tuto otázku z generačního hlediska, vidíme, že u generace nad 55 let bylo křtěno 95 % dětí, ve věkové skupině 31–55 let už jen 75,6 % (15,6 % nebylo křtěno, u 8,9 % rodin bylo křtěno pouze první dítě a další už ne); u věkové skupiny do 30 let byl počet křtů vyšší – 85,2 %. Podle našich údajů dávali v polovině sedmdesátých let nejvíce křtít děti v rodinách zemědělských (92,3 %) a zaměstnaneckých (92,3 %), méně v dělnických rodinách (70,6 %). Z hlediska původu rodin nebyly patrny výraznější rozdíly.

[24] Členky sboru vedou v evidenci narozené děti, zajišťují formuláře, řídí průběh slavnosti, připravují program. Počet vítání během roku se řídí podle populace (jednou či třikrát do roka). Podle pamětních listů uložených na MNV v Horních Věstonicích byl sled slavností a počet přivítaných dětí následující:

datum konání	počet dětí		
2. září 1964	9	5. října 1969	2
31. ledna 1965	7	15. března 1970	2
1. srpna 1965	3	24. května 1970	3
12. prosince 1965	3	18. října 1970	9
24. dubna 1966	4	23. května 1971	5
7. srpna 1966	4	10. října 1971	6
5. února 1967	3	26. března 1972	5
4. června 1967	2	1. října 1972	6
2. července 1967	2	8. dubna 1973	8
22. října 1967	4	21. dubna 1974	5
29. září 1968	5	23. června 1974	3
23. března 1969	7	3. listopadu 1974	4
31. srpna 1969	4	20. dubna 1975	6

[25] Záznam průběhu vítání dětí do života v Horních Věstonicích uvádíme v příloze této kapitoly.

[26] Z hlediska profesního považují za důstojnější obřad v kostele ženy pracující v zemědělství i průmyslové dělnice, důchodkyně i ženy v domácnosti.

[27] 1 muž dal přednost básni před písní, 15 dotazovaných nedalo žádnou odpověď.

[28] Několik informátorů uvedlo, že se tato hostina koná i v jiné dny.

[29] Srov. Apáthyová-Rusnáková, Z.: *Kmotrovstvo.* Metodologická príprava k výskumu. Slovenský národopis, 22, 1974, s. 136–141.

[30] Otázky, týkající se kmotrovství, jsme pojali do našich dotazníků o rodinných a sousedských vztazích a do speciálního dotazníku (viz příloha), vycházejícího z návodu Z. Apáthyové-Rusnákové. Zkušebně je v roce 1975 vyhodnotil Petr Kroupa v ročníkové práci na

oboru etnografie filozofické fakulty UJEP v Brně (pod vedením doc. Václava Frolce), který též zpracoval 95 záznamů z let 1945 až 1949 v *Knize narozených a pokřtěných*, uložené na MNV v Dolních Věstonicích.

[31] V této kategorii bylo dotazováno 39 občanů, z nichž 7 pocházelo z Kopanic, 7 z Dolních Bojanovic, 5 z Nikolčic, 3 z Komně a ostatní porůznu z jiných oblastí. Informátoři z Kopanic a Dolních Bojanovic tvořili celkem homogenní skupiny, odlišující se v jednotlivostech od ostatních obyvatel.

[32] Např. V. Jurčíková (nar. 1906, původem z Nikolčic) měla za kmotry tetu z matčiny strany s manželem. Pro svoje děti vybrala za kmotru manželovu sestru. Jako důvod informátorka uvedla, že švagrová byla svobodná. Mezitím se švagrová vdala a V. Jurčíková s manželem ji opláceli kmotrovství. Švagrová byla kmotrou dvou dětí. Před narozením třetího dítěte zemřela. Proto informátorka požádala o kmotrovství svého bratra s manželkou, „aby to zůstalo v rodině". J. Kobliha (nar. 1906, původem z Nikolčic) měl za kmotry tetu z matčiny strany s manželem. Pro svoje děti vybral za kmotra svého bratra s manželkou. Jako důvod uvedl, že „kmotrem je příslovečně bratr". Sám je s manželkou kmotrem dceři své sestry. Fr. Lekavá (nar. 1913, původem z Dolních Bojanovic) měla za kmotry otcova bratra s manželkou. Děti jí nosila křtít její biřmovací kmotra (sestřenice informátorčina otce) s manželem. Považovala ji více za známou než příbuznou. Důvodem, aby se stala kmotrou dětem, bylo její biřmovací kmotrovství. Kmotry Fr. Klimešové (nar. 1911, původem z Dolních Bojanovic) byli kmotři jejích rodičů. Stejná kmotra jí byla také biřmovací kmotrou a tatáž kmotra (kmotr zemřel) je kmotrou jejím čtyřem dětem. Informátorka to zdůvodnila slovy: *„Je to jedna rodina. Byli to kmotři mojich rodičů, tak aby se nerozšiřovala rodina. Co budem volat cuzích, nač budem dělat tolik rodiny. Kdo stoji v biřmování, ten chodi aj křtít, tak se to patří."* Informátorka se sama stala kmotrou v jedné rodině v Horních Věstonicích, bez příbuzenského vztahu k rodičům dětí. (Záznamy P. Kroupy.)

[33] J. Hajduch (nar. 1914, původem z Dolních Bojanovic) měl za kmotry známého rodičů s manželkou, tedy osoby bez příbuzenského stavu. Svým dětem vybral za kmotry sestru s manželem. Jako důvod uvedl: *„Byli jsme zadobře, domluvili jsme se tak, byla to rodina"*. S manželkou jsou kmotry dětem její sestry. R. Hrnčárová (nar. 1920), původem z Vápenic) měla za kmotry cizí osoby. Dětem vybrala za kmotru svou matku (babičku svých dětí). Důvodem bylo, že babička byla kmotrou všem dětem svých dětí: *„lebo to považujem za česť tých najstaršich tak poctit"*. Sama byla kmotrou čtyřem dětem (jednomu nemanželskému dítěti v Horních Věstonicích). A. Štěpánová (nar. 1904, původem ze Žatce u Jihlavy) měla rovněž za kmotry cizí osoby. Se svou sestrou se domluvily na vzájemném kmotrovství. Nejprve se stala kmotrou informátorka (za svobodna), když se vdala a měla dítě, zavolala si za kmotry sestru s jejím manželem. Dalším dvěma dětem byla kmotrou dcera sestry. Jako důvod uvedla: *„Jsou z rodiny, nechtěla jsem víc rozšiřovat rodinu"*. (Záznamy P. Kroupy.)

[34] V matrice s údaji z let 1945–1949 je poměr příbuzných k osobám bez příbuzenského vztahu 70 % : 30 %, odpovědi na dotazník, zahrnující i padesátá a šedesátá léta, udávají poměr 81,4 % : 18,6 % (35 informátorů ku 8 informátorům). Z toho by se dalo usoudit, že přesídlenci, kteří přišli do Horních Věstonic z různých lokalit, byli do značné míry v pohraničí, kde zakládali své rodiny, odkázáni na mimopříbuzenský výběr kmotrů.

[35] Informátoři zdůvodňovali svá rozhodnutí při volbě kmotra slovy: *„Jsou to příbuzní, u nás to tak v rodině bývá"*. (Záznam P. Kroupy.)

[36] Na tuto tradici ukazuje případ A. Rapantové (nar. 1942): Jejím křtícím kmotrem byl matčin bratr s manželkou, biřmovacími kmotry manželský pár bez příbuzenského vztahu. Biřmovací kmotra brzy zemřela a kmotr se znovu oženil. Po jeho smrti se druhá žena provdala. Informátorka ji považuje za svou kmotru (biřmovací), říká jí tak a vybrala ji i s jejím manželem za křtící kmotry pro své děti. Jako důvod uvedla: *„Aby byla opravdu kmotřenka, když se už dostala do rodiny"*. (Záznam P. Kroupy.)

[37] Vyskytovaly se však i případy, kdy další děti měly jiné kmotry. Např. v matričním záznamu z r. 1945 se uvádí: otec dítěte B. Děcký, kmotři J. Macháček s manželkou. V r. 1946 dává křtít své dítě J. Šotkovský (psán také Szotkowski) a v matrice se v zastoupení pravých kmotrů z Valašskomeziříčska podpisují B. Děcký s manželkou. V r. 1947 se manželům Děckým narodilo druhé dítě. Kmotry mu byli J. Šotkovský s manželkou. Další děti Šotkovských už měly za kmotry manžele Vanduckovy, kteří byli vybráni i pro první dítě, ale osobně se obřadu nezúčastnili. Následující děti B. Děckého měly za kmotry stále manžele Šotkovské. (Výpis P. Kroupy.)

[38] V této skupině bylo dotazováno 27 občanů; 23 z nich dali děti křtít.

[39] V našem vzorku manželé vybrali kmotry spolu po vzájemné dohodě v 18 případech; třikrát vybíral otec sám, dvakrát sama matka, jednou babička, jednou se příbuzní nabídli sami.

[40] Bratr připadá v úvahu jestliže je ženatý, ostatní příbuzní zřídka.

[41] Je-li kmotrou svobodná dívka a později se vdá, přenáší se kmotrovství i na jejího manžela.

[42] Ženy původem z Kopanic používaly oslovení *kmotřenka, krstná mamka.*

[43] Rozdílnou situaci v pohraničních Horních Věstonicích a vnitrozemském Petrově ukazuje tabulka:

Vykání – tykání kmotrům (v %)

Obec	Tykání	Vykání	Neuved.	Celkem %
Horní Věstonice	26,8	66,0	7,2	100,0
Petrov	17,0	81,8	1,2	100,0

[44] Ve srovnání s Petrovem jsou Horní Věstonice z tohoto hlediska méně tradiční:

Kmotři jako svědci při svatbě (v %)

Obec	Ano	Ne	Neuved.	Celkem %
Horní Věstonice	37,5	54,5	8,0	100,0
Petrov	82,5	15,7	1,8	100,0

[45] Setkali jsme se s případem, že v rodině, kde nedávají děti křtít v kostele, vybírají kmotry k občanskému obřadu vítání do života.

[46] V této kapitole jsme se zaměřili na křtící kmotry. S poklesem religiozity obyvatel i obecnějšími otázkami církevního života souvisí zánik výběru biřmovacích kmotrů.

[47] Údaje o početnosti rodin v době přesídlování a v roce 1975 viz v Úvodu a v kapitole o uzavírání sňatku.

[48] Někteří informátoři označili kmotry jako *druzí rodiče.*

[49] V jedné rodině jsme se např. setkali s tím, že děti otci vykaly, ale babičce tykaly.

[50] Výběrový soubor informátorů činil 97 osob, tj. 17,5 % z celkového počtu obyvatel Horních Věstonic; z toho bylo 27 mužů a 70 žen (všech věkových kategorií). V tomto souboru bylo zastoupeno 28 rodin zemědělských (30,4 %), 39 rodin dělnických (42,4 %), 11 rodin zaměstnaneckých (12,0 %) a 14 rodin důchodců (15,2 %). Hromadné šetření provedli pod vedením V. Frolce posluchači etnografie FF UJEP, uvedení v poznámce 1. kapitoly Strava a pohostinnost.

[51] Naši informátoři to vyjadřovali výroky, jako: *„Spíš musely poslúchat, teď víc smlúvajú"; „dnes děti cítí méně povinnost pomábat"* apod.

[52] Nezjistili jsme větší rozdíly mezi muži a ženami, ani mezi profesními a věkovými skupinami.

[53] Zbývající odpovědi byly formulovány: *„jak sám rozhodne", „nevím", „mladí hledí být sami".*

[54] Zbytek připadá na jiné odpovědi (*„je to stejné"* apod.).

[55] Pro srovnání uvádíme pořadí příbuzenské hierarchie v Horních Věstonicích a Petrově.

Horní Věstonice
1. staří rodiče
   kmotři
   strýci, tety
   (35,2 %)
2. kmotři
   staří rodiče
   strýci, tety
   (20,5 %)
3. staří rodiče
   strýci, tety
   kmotři
   (14,8 %)

Petrov
1. staří rodiče
   kmotři
   strýci, tety
   (44,7 %)
2. kmotři
   staří rodiče
   strýci, tety
   (33,3 %)
3. staří rodiče
   strýci, tety
   kmotři
   (9,6 %)

[56] Viz příslušné oddíly kapitol o rodinných a sousedských vztazích, malorolnickém a záhumenkovém hospodaření.

[57] Postavení otce v rodině se projevovalo též při stolování. Podle tradice příslušelo otci místo

v čele stolu. Tato zvyklost se udržuje v řadě hornověstonických rodin dodnes. Stále častěji však dochází k porušování této zásady a oba rodiče sedí vedle sebe jako rovnocenní partneři. V Hornověstonických rodinách jsme zaznamenali tyto obměny pořadí při sezení u stolu (všední den, neděle a svátky):

a) zemědělská rodina
   - otec v čele stolu, matka a dcera vedle sebe;
   - matka po pravici otce;
   - rodiče vedle sebe, syn proti matce;
   - jen matka stálé místo, ostatní libovolně;
   - manželé proti sobě, děti proti sobě;
   - libovolně (nejčastěji).

b) dělnická rodina
   - otec v čele stolu, matka po jeho pravici, proti ní dcera;
   - otec v čele stolu, proti němu dcera, vedle matka, proti ní syn;
   - manželé vedle sebe;
   - otec v čele stolu, ostatní libovolně;
   - syn naproti otci;
   - syn naproti matce;
   - rodiče proti sobě, děti vedle.

c) zaměstnanecká rodina
   - otec v čele stolu, syn proti otci, matka vedle otce;
   - otec v čele stolu, matka po levici, dcera po pravici, syn proti otci;
   - otec v čele stolu, matka blízko sporáku, děti na rohové lavici;
   - otec v čele stolu proti synovi, matka a dcera vedle otce;
   - rodiče proti sobě.

[58] Autorem předchozí části kapitoly je Václav Frolec. Následující kapitolu napsala Svatomíra Přadková.

[59] Opatovice, Prušánky, Rosice u Brna, Žítková, Mirošov, Popovice, Starý Poddvorov, Starovičky, Ratíškovice, Starý Hrozenkov, Habrovany, Úholičky, Vsetín, Bystřice pod Lopeníkem, Prostějovičky, Růžďka, Hovorany, Prostějov, Bedihošť, Valašská Bystřice, Lopeník, Nelepeč, Blatnice pod Ant., Lideřovice, Borkovany, Střelná, Třebíč; Rakousko, Francie.

[60] Nováček, S.: *Několik poznámek o kolektivizaci na jihomoravském pohraničním okrese Mikulov a o pramenech k jejímu zkoumání.* In: Jižní Morava, 15, 1979, s. 71–72.

[61] Na upevnění dobrých sousedských vztahů měla zájem i státní správa, která chtěla zabránit odchodu osídlenců z pohraničí. Podle zjištění ministerstva vnitra docházelo místy k odchodu jednotlivých osídlenců i proto, že pro svoji pracovitost a kladný poměr k půdě dosahovali lepších výsledků než někteří jejich sousedé, a byli proto předmětem jejich závisti a nevraživosti. Ministerstvo vnitra na tuto skutečnost upozorňovalo národní výbory a vybízelo je, aby všemožně přispívaly ke konzolidaci sousedských poměrů (oběžník ministerstva vnitra z 29. září 1947. SOA Brno, B 280, ZNV Brno, kr. č. 3045; cit. podle Slezák, L.: *Zemědělské osidlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce.* Brno 1978, s. 160, pozn. 17.

[62] Výběrový soubor informátorů uvádíme při vyhodnocování jednotlivých otázek. Oddíl o sousedských vztazích zpracoval Václav Frolec.

[63] Ojediněle jsme se setkali s názorem, že sousedé se řídí *„podle kamarádství, s kým se dobře vychází, ne podle domu"*.

[64] *„Při osidlování – nucené uvolňování, vztahy ne nejlepší, ale šlo to"; „když jsme se přestěhovali do Hornich Věstonic, nebyli tam dobří lidé, spíš my jsme si pak zvykli. Po válce se moc hrabalo"*.

[65] Na otázku, co rozumí pod pojmem „dobrý soused", informátoři odpovídali: *„dobrý soused je, když nejsou spory"; „nehádat se, žádné zbytečné spory"; „dobrý soused se nehádá, pomůže a je ochotný, špatný, naopak"; „dobrý soused – soužití se všemi, když je třeba pomůže, špatný soused – dělá naschvály"*, apod.

[66] Jiný informátor se zase vyjádřil, že *„zlé soused je horší jak bolení zubů"*.

[67] Řada informátorů nám uvedla, že obec se nijak nedělí a že jen od svých dětí vědí, že rozlišují mezi sebou *Horňáky* a *Dolňáky*.

[68] Předěl mezi horním a dolním koncem tvoří hospoda.

[69] Dnešní hornověstoničtí obyvatelé znají poměrně málo i názvy částí obecního katastru, které v poválečném období nahradily dřívější německá pojmenování: Za kravínem, U Dyje, U vodárny, Pod kravínem, Za konírnou, Viniční trať u Perné, Trať u Perné, Pod hliníkem, Nad hliní-

kem, Věstonicko, Po silnici u Nové hospody, Jabloňový sad, Slunný vrch, Mezicestí, Pálava, Pod drůbežárnou, U višňového sadu, Dunajovicko, Záhumenky u Dyje, U vinárny, Za Hustalovým, Jurčíkova skála.

[70] N o s k o v á, H.: *Výzkum osídleneckých skupin na Chebsku se zaměřením na integrační procesy probíhající v rámci rodiny.* Český lid, 66, 1979, s. 28.

[71] *„Sousedi si všicí pomáhají – draní peří, to jsou ty ženský plky, to bude furt".*

[72] Zastoupení jednotlivých druhů výpomoci si můžeme ilustrovat na příkladu výpomoci při výstavbě, opravě nebo přestavbě domu:

	100 %	Dětem	%	Příbuzným	%	Sousedům	%	Známým	%	Nevypomáhá	%
Muži	31	9	13,0	7	22,6	4	12,9	3	9,7	13	41,9
Ženy	69	25	36,2	18	26,1	6	8,7	7	10,1	29	42,0
Celkem	100	34	34,0	25	25,0	10	10,0	10	10,0	42	42,0

[73] Analogickou situaci v Petrově ukazuje připojená tabulka: Účast na pohřbu, zemře-li soused (Horní Věstonice – Petrov)

Obec	100 %	Vždy	%	Někdy	%	Nikdy	%	Celkem %
Horní Věstonice	104	85	81,7	16	15,4	3	2,9	100,0
Petrov	167	141	84,4	25	15,0	1	0,6	100,0

[74] Informátorka pocházející z Dolních Bojanovic vzpomínala, jak na pohřeb jejího syna přijeli chlapci z rodné obce v krojích. Jiní se vyjádřili: *„Účastní se skoro celá vesnice. Záleží i na tom, z kterého kraje se přistěhoval. Krajané chodí i do sousedních obcí"; jde vesměs celá obec, do sousedních obcí jen ten, kdo mrtvého znal".* – Účastníci pohřbu se řadí do ustáleného pořadí. Občanský pohřeb: smuteční prapor – muži s věnci (při pohřbu veřejného činitele nesou věnec zástupci organizace, v níž zesnulý působil) – předseda nebo tajemník MNV – zpěváci, recitátoři, smuteční řečníci – hudebníci – rakev – nejbližší rodina (při pohřbu člena KSČ i zástupce místní organizace) – sbor pro občanské záležitosti – ostatní účastníci (sousedé, známí, spolupracovníci atd. – muži a ženy zvlášť).

Církevní pohřeb: ministrant s křížkem – děti (někdy nesou kříž) – kněz – zpěvačky – hudebníci – rakev – nejbližší rodina, ostatní příbuzní, sousedé, přátelé, známí – zvlášť muži a ženy (při pohřbu muže jdou první muži, při pohřbu ženy opačně); průvod uzavírají mladé ženy s kočárky. Při pohřbu svobodného spočívá odlišnost smutečního průvodu v tom, že vpředu jdou spolužáci, za rakví nesou mládenci a družičky věnec a jde „bílá" a „černá nevěsta", za nimi rodina, příbuzní atd. Po skončení pohřbu se koná hostina, na níž se zve rodina, hudebníci a ti, kdo nesli rakev.

[75] Výstižně to vyjádřila článek JZD Blažena Hecerová: *„Domov, to pro mně znamená aj moc práce, aj dost dřiny, ale bez ni by to ani domov nebył. Ale su doma. A doma je snáď každý člověk rád."*

PŘÍLOHA 1

Svícové písně z Horních Věstonic

Dobrý večer, kamaráde!

1. Dobrý večer, kamaráde,
došli jsme Ti sbohem dát
a do Tvojeho manželství
došli jsme Ti blahopřát.

2. Ještě tolik roků nemáš
a už spěcháš k ženění
šak Tvé oči, kamaráde,
slze často polejú.

3. S ženičkú svú v radovánkách
užívejte života,
do srpna Vám přejem kluka,
do druhýho dvojčata.

(Alžběta Pařízková, nar. 1919)

Dobrý večer, kamarádko!

1. Dobrý večer, kamarádko,
došli sme Ti sbohem dát
a do tvojeho manželství
došli jsme Ti blahopřát.

2. Těžko, milá kamarádko,
udělalas mamičce,
žes svobodu utratila
bolest majú u srdce.

3. Tatíčkovi také skane
často slza po líčku,
mlaďučká si, kamarádko,
a už budeš ženičkú (matičkú).

4. Naposledy dneska večer
svoboděnku svoju máš,
šak si na ňu, kamarádko,
nejedenkrát zavoláš.

5. Svoboděnko, navrať sa mě,
volat budeš velice
až uvidíš kamarádky
nastrójené k muzice.

(Štěpánka Hrušková, nar. 1956)

Kamarádko nejmilejší

1. Kamarádko nejmilejší,
veselá jsi bývala
a pod svojím rodným krovem
každý den sis zpívala.

2. Esli tebja tvúj mužíček
snad odveze do světa,
ó, nech Ti tam, kamarádko,
růže štěstí rozkvétá.

3. V hrdélečku tvojem nech ti
vždy pěsnička klokotá,
abys jenom radost měla
z pozemského života.

4. Až ti ten tvůj nejmilejší
ukáže rodný kraj,
pozastav se dívča chvílku,
pozdravení jemu daj.

5. Pozdrav okem cestu,
aj chodníček hlaďučký,
(aj jabloňku malučkú),
kde tvůj milý chodíval,
keď byl synek malučký.

6. A rodičům jeho zlatým
také vzkazy vypověz,
že je pěkně pozdravuje
ten moravský hustý les.

7. Za věstoňskú dědinečkú,
tam v té cizí vesničce,
vzdaj za syna děkování
ve slovácké pěsničce.

8. Poděkuj tam od srdéčka
za jeho vychování,
nejšťastnější dívko drahá,
měj žití putování.

9. Až ti, milá kamarádko,
štěstí svit sedne v lícu,
potom vzpomeň na nás všecky,
co ti zpívali svícu.

(Štěpánka Hrušková, nar. 1956)

Když svítí měsíc s hvězdičkú

1. Když svítí měsíc s hvězdičkú
ideme k tomu domu,
ve kterém svadbu chystajú
pro svoju švarnú céru.

2. Ej, vy svadební matičko,
ej, vy tatíčku milý,
proč ste tu svoju (Martičku)
(Jardovi) slíbili?

3. My jsme jí přišli zazpívat,
co nevěstě tu svícu.
Slzy sa, otče, matičko,
hrnú na vašem lícu.

4. Slzy vám hojné lejú dnes,
však smutnější vám bude,
až vaše drahá (Martička)
z rodného domu půjde.

(Štěpánka Hrušková, nar. 1956)

Okolo Věstonic vietor tam fučí

1. Okolo Věstonic vietor tam fučí,
zapláčú, Blaženko, zítra tvé oči.
Svoboděnku opustíš,
zpátky se k ní nevrátíš,
co tě dále čeká, to sama nevíš.

2. Vychovávala tě tvoje matička,
zítra tě povede od ní cestička (družička).
Túto novú cestičkú
podává ti ručičku ten,
který pro tě má místo v srdíčku.

3. V kostele ručenky štola vám spojí,
Blaženko s Ládičkem budete svoji.
V manželství mějte štěstí,
bůh ať vás neopustí.
Do roka chovejte páreček dětí.

(Štěpánka Hrušková, nar. 1956)

Po dolině tichý větřík povívá

1. Po dolině tichý větřík povívá,
už sa dívča od mamičky ubírá.

2. Eště sa vás, mamko, pýtať mám,
zda-li s váma, mamko moja, bývať mám.

3. Aj né se mnú, céro moja, né se mnú,
koho ty sis vyvolila, ten s tebú.

(Štěpánka Hrušková, nar. 1956)

Tichučko do noci padá stín

1. Tichučko do noci padá stín,
zajtra ča, nevěsto, přejde smích,
zajtra než poledne zvon odzvoní
svobodný stav tvůj sa promění.

2. V srdci tvém dosti je místečka
pro muža, mamku aj tatíčka,
chceš-li mět božího požehnání,
cti jich až do jejich skonání.

(Štěpánka Hrušková, nar. 1956)

Tichučko do noci padá stín

1. Tichučko do noci padá stín,
zajtra Ti, Vlastičko, přejde smích,
zajtra než poledne zvon odzvoní
svobodný stav tvůj se promění.

2. A ten tvůj rozmarýn zelený
zajtra ti spadne už do vody,
vlnky ho odnesú kdesi kdes, v širý svět,
nech ti zaň ostane lásky květ.

3. Láska ta vynutí slzičky,
lúto ti bude tvé mamičky,
dyť tys měl jenom jich a sestřičky,
včil musíš držet sa ženičky.

(Alžběta Pařízková, nar. 1919)

Tichý večer už sa nakláňá

1. Tichý večer už sa skláňá
nad tú našú dědinú,
my ideme naposledy
rozlúčit sa s tebú.

2. Došla nám velká novina,
že už sa ty vydáváš,
že už ten život panenský
navždycky odkládáš.

3. Svoboděnka jí odchází,
píseň mládí letí v dál,
jinší starost jí nastává,
kdo sa teho nadál.

4. Po voděnce ti odpluje
svoboděnka veselá,
budeš po ní třeba túžit
až už budeš vydatá.

5. Bez tebja nám smutno bude
na sále o muzice,
když si na tebja vzpomenem,
zatúžíme velice.

6. Po tvé písni, po tvém mládí,
po tvém milém úsměvu,
žes už navždycky odešla
z kamarádského kruhu.

(Štěpánka Hrušková, nar. 1956)

Ty už sa nám vydáváš

1. Ty už se nám vydáváš, svoboděnku už nemáš,
ej, presmutno je velice, tatíčkovi, matičce.

2. Chodíval k vám z Palavy, přes pole, vinohrady,
ej, vojáček malovaný, šohajíček švarný.

3. Teď už ale nebude chodívat sem více,
ej, šak už nezapomene na Horní Věstonice.

4. Nikdy nezapomeneme, ani naše nevěsta,
ej, na tu krásnú svobodu, i když půjde do světa.

(Štěpánka Hrušková, nar. 1956)

Věstoňská dědina široká

1. Věstoňská dědina široká,
kolem ní voděnka hluboká.
Aj, do ní svoboděnka tak mladá
švarného děvčátka zapadá.

2. Voděnka do moře vleje sa,
ze svojú svobodú rozluč sa.
Svobodo, svoboděnko, vrať sa mně,
mám pro ťa srdénko bolavé.

3. Tichá noc, krásná a tmavá je,
po nebi měsíček putuje.
Nikdo mu jeho cestu nekříží,
smutně vám do oken nahlíží.

4. Můj milý stříbrný měsíčku,
pozdravuj tu moju vesničku.
Zastav se nad chaloupkou maličkou,
kde žije tatíček s matičkou.

(Štěpánka Hrušková, nar. 1956)

Když svítí měsíc s hvězdičkú

1. Když svítí měsíc s hvězdičkú
ideme k tomu domu,
ve kterém svadbu chystajú
pro svoju švarnú céru.

2. Ej, vy svadební matičko,
ej, vy tatíčku milý,
proč jste tu svoju cérečku
šohajovi slíbili?

3. My sme jí přišli zazpívat,
co nevěstě tu svícu,
slzy sa otče, matičko,
hrnú po vašem lícu.

4. Slzy vám hojné lejú dnes,
však smutnější vám bude
až vaša drahá cérečka
z rodného domu půjde.

(Štěpánka Hrušková, nar. 1956)

Zapsala Jiřina Pavlíková

PŘÍLOHA 2

„Říkání" starší družky při odprošování

Vítám vás, drazí rodiče, vítám vás, milí hosté! Tito snoubenci, když mě na svatbu zvali, tak mě prosili, abych nejenom vás – hosty – přivítala, ale také abych se za ně u jejich rodičů odprosila.

Drazí rodiče,
tito snoubenci vás prosí o požehnání, padají před vámi na kolena a prosí, co vám kdy učinili, abyste jim to odpustili!

Vážení snoubenci,
moje prosba není vyslyšena, proto klekněte na kolena a proste o odpuštění sami.

(Ludmila Machalová, nar. 1955,
od kamarádky z Drnholce)

Vítám vás, páni hosti, vítám vás se vší upřímností!

Vítám vás, páni hosti milí, horní, dolní, domácí i přespolní. I vás, pane ženichu, vítám a pravou ruku vám podávám. Co chcete z tohoto domu – kytičku, růžičku nebo nevěstu? A nyní vstupte do tohoto domu, poproste svatební rodiče o jejich hodnou dcerušku. Oni vám ji chtějí z lásky dát, abyste se s ní mohl radovat z její krásy v její tváři, by jste mohli jíti ku oltáři.

Drazí rodiče,
pohlédněte přelaskavě na své děti,
jak se srdcem rozechvělým před vámi tu stojí.
Nastala jim chvíle vážná, snad nejvážnější v životě,
kdy slunce svoboděnky naposled jim svítí.
V této chvíli, v nejvážnější, vzpomínají toho,
že veliké vaší lásky bývalo vždy mnoho.
Jak se vám mohou odměniti,
když slov vhodných není,
snad vám všechno poví jejich vroucí políbení.
Oni se vám za vaše vychování
snaží váš život oblažiti
jako rosa jarní kvítí.

A nyní vás prosím, rodičové milí,
kteří jste je vychovali až po tuto chvíli,
prosím vás podruhé a potřetí,
jestli vám něčím ublížili,
odpusťte jim.
Snoubenci milí,
na má slova se neodpovídá.
Má prosba není vyslyšena,
vaše vina není odpuštěna.
A proto musíte kleknout na kolena
a u drahých rodičů odprosit se.

Vstaň, nevěsto milá,
tvá prosba je vyslyšena,
tvá vina je odpuštěna
a přeji ti, abys dlouho šťastná byla.

A ještě jednu prosbu mám
a to, pane ženichu, k vám.
Aby jste si nevěstu za choť vzal
a ji věrně miloval.
Slovo dané u oltáře vždy a věrně zachoval.

A teď, páni hosti milí, do chrámu Páně půjdem s veselostí. Na mši svaté mějte ruce spjaté, na snoubence pamatujte.

(Bedřiška Šimková, nar. 1956)

Svatební páni hosté,
nemějte mě v podezření
za toto malé promluvení.
Když mě nevěsta na svatbu zvala,
tak mne prosila,
bych vás všechny za ni přivítala
a její rodiče odprosila.

Kde jsi, ty můj mládenečku starší,
prokaž mi malou službičku,
vezmi tuto nevěstu za ruce
a přiveď ji před její rodiče.
Prostři jí bílý šátek pod kolena,
já budu prosit,
by odpuštěna byla její vina.

Svatební maminko a tatínku,
prosím vás poprvé, podruhé, potřetí,
jestli vám tato nevěsta někdy ublížila,
prosím, by jste jí to odpustila.
Svatební maminko a tatínku,
prosím vás poprvé, podruhé, potřetí,
jestli vám snad tento ženich ukřivdil,
prosím, odpusťte mu to.

Ještě jednu prosbu mám,
a to ženichu k vám.
Místo matky
dceru dražší nade všecky statky
já mám dáti vám,
by jste si ji za choť vzal
a ji věrně miloval.
Nechť je vám každá cesta růžemi sázená
a v každém vašem počínání
je vždycky Boží požehnání.

(Marie Samková, nar. 1955)
(Na svatbě M. Šopíkové a B. Samka říkala starší družka B. Šimková tentýž text; přivezla jej M. Poláková z Černošína u Chebu.)

Vítám vás, páni hosté,
jak přespolní tak domácí!
Vítám vás, drůžičky,
spanilé jak růžičky!

Nevěsto rozmilá,
smutek máš v srdíčku,
že zakrátko opustíš
otce a matičku.
Těžko tě oni vychovali,
aby tě zde ženichovi za manželku dali.

(Božena Zugárková, nar. 1906)

Kde jsi, ty můj nejstarší mládenečku,
prosila bych tě o malou službičku.
Vezmi tuto nevěstu za její ruce
a přiveď ji před její rodiče.
Prostři jí bílý šátek pod kolena,
neb ona je kleknouti povinna.
A vy, páni rodiče,
já vás prosím,
byste vinu odpustili, požehnání dali.

(Božena Červinková, nar. 1902)

Vítám vás všechny na pořád,
ať je vás tu sto a nebo padesát,
ať je vás tu sto a nebo dvě stě,
vítám vás tu s nevěstou obě dvě.

Já jsem ještě dívka mladá, k tomu nerozumná,
do pražských škol jsem nechodila,
já jsem se tomu neučila,
jestli se v něčem nedořeknu,
ať nejsem zahanbena.

Vážený pane ženichu,
zde vám vaše z nejmilejších posílá šáteček a kytičku.
Co si z toho trojí vyberete– ten šátek, kytičku
a nebo vaši Blaženku za věrnou ženušku? – – obojí? – –
To se mi od vás líbí,
že všechno přijímáte
a že ničím nepohrdáte.
Ten šáteček na začátek
a kytičku na památku.
V té kytičce je devatero kvítí,
ať se vás ta láska chytí,
ať se vás drží až do smrti.
Dej vám pán Bůh hodně štěstí
a mně ještě větší.

Málo, maloučko
prosím malé pomlčeníčko,
ať si můžu s mým panem družbou
promluviti slovíčko.

Vážený pane družbo,
co vy tak smutný stojíte,
snad mě o můj věneček zelený připraviti neminíte?
Já, když jsem chtěla míti,
musela jsem až do Prahy jíti,
tam se ptáti, kde ta květinářka zůstává,
co ty zelené kytičky prodává.
Zde vám dávám šáteček a kytičku
a vy, páni hosté, nekoukejte,
že jsou kytičky tak špatné z upřímnosti dané.
Já jsem si zasíla do zahrádky šáteček rozmarýnky,
zapomněla jsem si zavřít vrátka
a vlezla mi tam kůzlátka.
Všechny vršíčky mně okousaly,
jen pahýlky mně tady zůstaly.
Až já se budu vdávati,
lepší vám budu dávati.

Nevěsto milá,
už ti nastala tá dlouho očekávaná doba,
kdy se musíš odprositi,
se všemi se rozloučiti.
Již ti dozpíval slavíček v křovině,
při čemž i já mám nápomocna býti,
co komu souzeno,
že ho nemine.
Již tě opustí tvá dobrá matička,
která tě chovala od tvého malička.
Ven z domu tě dala,
jako rozmarýnek z jara.
Často si vzpomeneš na svůj rodný kraj,
jak slavíček na zelený háj.

Vážení hosté,
tato nevěsta, když mě na svatbu zvala,
tak mě prosila,
abych se za ní u jejích rodičů odprosila.
Proto se obracím k vám,
tatíčku, aj mamičko milá,
když jste svoji dcerušku vychovali,
tomuto ženichovi za manželku dali.
Nyní vám nastává doba rozloučení,
oni vám děkují za své vychování.
Padají před vámi na kolena a prosí;
pro Krista pána odpusťte jim.

Nevěsto milá,
tvá prosba není vyslyšena,
tvá vina není odpuštěna.
Ty musíš prositi za odpuštění a požehnání sama.

Ještě jednu prosbu mám,
a to, pane ženichu, k vám,
abyste ji za choť vzál
a jí věrně milovál.
My také s vámi do chrámu Páně půjdeme,
za tento stav manželský se modliti budeme.

(Blažena Machalová, nar. 1954)
(Ze svatby Blaženy Hegerové a Ladislava Machaly)

Vítám vás, páni hosti milí,
domácí i přespolní.
Tato nevěsta mne prosila,
abych za ni několik slov promluvila.

Proto prosím vás, drazí rodiče, za vaši dceru,
abyste jí odpustili,
čím vám kdy ublížila.
Drazí rodiče, prosím vás podruhé,
kdyby se snad nějaká změna stala
a ona od svého nastávajícího manžela pryč odejiti musela,
neopouštějte ji,
ale jako své dítě přijměte ji.
Drazí rodiče, prosím vás potřetí
za otcovské a mateřské požehnání.

Nevěsto milá,
na má slova se neodpovídá.
Proto musíš sama pokleknout
a svých rodičů odprosit.

Teď vám ji, pane ženichu, odevzdati mám,
abyste si ji za choť vzal.
Co dnes před pánem Bohem budete slibovati,
to musíte také zachovati.
A my všichni s pány hosty
přejeme vám z upřímnosti – mnoho štěstí, zdraví a radostí.
A teď všichni do chrámu Páně musíme jíti,
váš stav proměniti.

(Štěpánka Hrušková, nar. 1956)
Zaznamenala Jiřina Pavlíková

PŘÍLOHA 3

Telegramy a přání novomanželům

Desatero pro novomanžele

Ženichovi:

1. Proto si tě žena vzala, aby teď nic nedělala.
2. Každý měsíc klobouk jiný, ať má žena z tvojí dřiny.
3. Je-li mladá, trochu k světu, nešetři na toaletu.
4. Žená má jíst co hrdlo ráčí, tobě suchý chleba stačí.
5. Když se toulá, nedbej tomu, buď rád, že se vrátí domů.
6. Nežárli, buď klidný, tichý, vzpomeň si na svoje hříchy.
7. Chceš-li doma pokoj míti, v posteli buď o devíti.
8. Za dva roky dvoje křtiny, dbej, ať je to z tvojí viny.
9. Mlčet musíš, to je jisto, pod pantoflem tvoje místo.
10. Nevzít si tě žena hezká, co by z tebe bylo dneska?

Nevěstě:

1. Nejsi malé děcko, muže važ si nade všecko.
2. Co on řekne, ať to platí, nesmíš nikdy odmlouvati.
3. Tobě slouží klidný spánek, mužovi zas piva džbánek.
4. Muž v manželství – růže v trní, jen ho nechej, ať si chrní.
5. Miluj ho a líbej vřele, nos mu kávu do postele.
6. Láska nemá nikdy ceny, není-li muž nasycený.
7. Manželství vždy nejvíc hlodá paráda a nová móda.
8. Nad hlavou ti stačí střecha, výplatu ať on si nechá.
9. Nevěř sluchu ani zraku, hleď si práce u šporáku.
10. Přísloví, jež platí robě – „moudrá žena za rok v hrobě".

Nepij, hospod straň se,
hrnce, dlážky umývej
a jsa chycen v krutém jařmu,
po jiných se nedívej.
Též si v paměť vtiskni radu,
která tebe musí vést,
že jen v dětech a bez vojny národ silný, věčný jest.
Hodně štěstí, zdraví a lásky Vám na Vaší společné cestě životem přejí .....

Nechť Vaše příští dny jsou tak šťastné a radostné,
jako dnešní Váš den svatební.
Přeje .....

Žijte blaze, nechť vroucí láska Vás pojí na této životní dráze.
Přejí .....

Až navléknete snubní prstýnky
a řeknete své ano,
pak zaplní se oči maminky
a štěstí nechť je Vám přáno.
Hodně štěstí na společné cestě Vám přejí .....

Ať každý den Vašeho manželství je šťastný a spokojený, láska ať Vás nikdy neopustí.
Všechno nejlepší do společného života Vám přeje .....

Blahopřání nevěstě:

Nevěsta, ta krásná byla,
o manželství vždycky snila.
Neměla však ani zdání,
co to stojí namáhání.
Splnilo se jí to tedy.
Jarek je teď celý bledý.
Vidělo městečko celé,
jak si ho do kostela vede.
Učila ho hnedle ráno,
aby na vše říkal ano.
Těsně vedle něho stála,
všechno možné slibovala.
On však napřed nějak váhal,
nechtěl asi dělat kravál.
Najednou však zkrotl hnedky,
když za sebou viděl svědky.
Řekl si: to nemilé,
podlehl bych přesile.
Z tebe vyšleh lásky plamen,
s Jarkem je už navždy ámen.
Přesto přejem dneska tobě,
buď vždy šťastná v každé době.
Na mužíčka buď vždy hodná,
jak jsi byla za svobodna.
Štěstí ať Vám jenom vzkvétá,
buďte šťastní dlouhá léta.
Pamatuj na naše slova,
ať se u Vás brzo chová.
Dětí mějte hnedle párek,
ať je plničký kočárek.
Štěstí, zdraví a spokojenost.

Ženichovi:

Vidíš, vidíš hochu – brachu,
svoboděnku už máš v prachu.
Spokojen jsi chvíli byl,
teď sis to však pokazil.
Netušíš – a mě to leká –
co na tebe, Jarku, čeká.
Všechno budeš muset platit,
poslouchat jak mourovatý.
Nebude to jako dřív –
denně vypít deset piv.
Vzdychat budeš na tu módu,
ale bumbat jenom vodu.
Denně musíš v kuchyni
natahovat hodiny.
Tak to bude muset být,
nedal sis to rozmluvit.
Často budeš muset kleknout,
nebudeš smět ani ceknout.

Svobody dnes zhasl plamen,
s tebou už je, Jarku, ámen.
Dnes však ještě, milý brachu,
vyrazit si můžeš trochu.
Křičet můžeš nazdar, sláva,
až bude všechny bolet hlava.
Uneska můžeš taky ještě
mrknout si na hezké děvče.
Říkám ale – jenom mrknout –
ne se s ní pak někam sfrknout.
Hrozné věci bys pak zažil,
možná, že bys ani nežil.
Tváře by tě začly pálet,
jako by jsi zažil nálet.
Proto ti teď dávám radu,
chov se, zdržuj pěkně vzadu.
Však se ještě nadřeš dost,
až přijde svatební noc!

Zaznamenala Jiřina Pavlíková

PŘÍLOHA 4

Záznam průběhu vítání dětí do života v Horních Věstonicích

Slavnost probíhá dne 20. dubna 1975 v slavnostně vyzdobené zasedací síni na národním výboru. Na předsednickém stole pokrytém bílým ubrusem v čele sálu stojí váza s tulipány a narcisy. Vedle stolu je květinový stolek. Uprostřed sálu jsou dvě řady sedadel. Do první řady si sedají maminky s novorozeňaty v peřinkách. V druhé řadě sedí starší děti. Za nimi stojí otcové. Vzadu kolem zdi sálu sedí příbuzní a známí. Vpředu, od přítomných napravo, stojí deset krojovaných dětí z 1. až 5. třídy. Chlapci drží v ruce šialky, děvčata narcisy. Vpředu nalevo od přítomných stojí pěvecký sbor sedmi žen v tmavomodrých šatech. Otcové jsou v tmavých oblecích, matky v šatech.

Krátce po desáté hodině dopoledne slavnost začíná recitováním dětí (postupně recitují všechny):

Od hřibátka do poupátka
všichni víme, kdo je matka.
Ty jsi jabloň a my květ,
kolem jarem voní svět.

Stejně letos jako loni
kvete jabloň za jabloní.
Jednou zbude, matičko,
na tom květu jablíčko.

(František Hrubín)

Dvě růžičky červené
kvetou vedle sebe
nad nimi dva motýlky
modré jako nebe.

Kam se jeden obrátí
tam se druhý točí –
nejsou to dva motýlky
jsou to dvě modré oči.
Nejsou to dvě růžičky
porozkvetlé v jaře
to našeho děťátka
růžové jsou tváře.

(J. V. Sládek)

Spi hošíčku, dřímej sladce
polož hlavu v náruč matce!
Spí už pták i květ,
spí už celý svět.

Spi můj hošku boubelatý
Spi můj holečku!
Zítra dám ti vozík zlatý,
bílou ovečku.
Spi můj kvítečku!

(Svatopluk Čech)

Až chlapečku zavřeš víčka
vyskočíš si na koníčka.
A koníček spí.

Na louce je plno květin,
pojedeš s ním do kopretin.
Kopretinky spí.

Pojedeš s ním k černé skále
po silnici u maštale.
Černá skála spí.

Jiskry prší od podkůvek,
pojedeš s ním do borůvek.
A borůvky spí.

Krásná panna drží vlečku,
sbírá si je do džbánečku.
A džbáneček spí.

A pod skálou voda hučí,
vezmu tě zas do náručí.
A chlapeček spí.

(Jaroslav Seifert)

Ať rozvoní se v rukou matek
kytice růží rozvitá!
Ať fanfára všech lučních květů
Tě dneska na svět uvítá.

Ať rozvijí se na oslavu
i všechny hvězdy z vesmíru
a naše z nich ať dovede Tě
do lásky, štěstí, do míru.

(Jan Čarek)

Těsně po skončení recitace začne zpívat ženský sbor:

Starali sa mamka má,
Starali sa mamka má,
gdo mňa bude kolébati,
když su taká maličká.

V širém poli na vršku
postavíme kolébku,
větr bude pofukávat,
tebja bude kolébat.

Po skončení zpěvu vystoupí předsedkyně sboru Z. Krůzová před předsedu MNV a řekne:

„Pane předsedo! Představuji Vám zde přítomné rodiče Dubnovi, Novákovi, Michalicovi, Povolní, Machalovi, Králíkovi, kteří přicházejí na náš místní národní výbor, aby jejich děti Alois, Ivona, Antonín, Vladislav, Lenka, Ivana byly slavnostně uvítáni do života a zapsáni do Pamětní knihy Místního národního výboru v Horních Věstonicích. Prosím, pane předsedo, abyste tento slavnostní akt provedl."

Předseda, který stojí za předsednickým stolem, začne mluvit:

„Vážení rodiče! V životě člověka jsou chvíle, na které rád vzpomíná. Jedna z nich je ta, která vyplňuje smysl lidského života a činí člověka šťastným. Zároveň svojí vážností mu

připomíná velkou odpovědnost a závazek. Touto chvíli je narození nejdražší lidské bytosti – dítěte.

Při této významné události ve vašem životě přišli jste na místní národní výbor, abyste splnili svou občanskou povinnost a podle dobré tradice svými podpisy v Pamětní knize potvrdili slavnostní slib, že ze svého dítěte vychováte čestného, dobrého a ušlechtilého člověka, spravedlivého občana naší Československé socialistické republiky.

Vážení rodiče – v dnešní významné chvíli, kdy Vaše děti se poprvé setkávají s vřelým přijetím spoluobčanů a naší společnosti, jistě si uvědomujete svoji odpovědnost za další růst a výchovu Vašeho dítěte. Vaše účast na výchově dítěte bude vždy základní, vždy se budou projevovat její výsledky a její hodnota. Nezapomínejte na to – v tom na Vás spoléháme. Vychovávejte svoje děti od malička k lásce k vlasti, probouzejte v nich lásku k pravdě, spravedlnosti a dobru, probouzejte i touhu po vzdělání a vědění. Od malička učte své děti poctivosti a lásce k lidem i přírodě. Pečujte o ně a vychovávejte je v přímé a platné členy naší socialistické společnosti.

V našem socialistickém zřízení si vážíme krásného a vznešeného poslání ženy-matky. Náš stát dává rodičům možnosti a všechny předpoklady, aby své děti dobře vychovali. Děti jsou největším pokladem každého národa a proto tolik pozornosti je dnes dětem věnováno.

Dobrou výchovou Vašich dětí a péčí o jejich tělesné a mravní zdraví položíte základy jejich charakteru a tím dáte svým dětem největší a nejcennější věno do života.

Každý lidský život je cenný, na každý lidský život čekáme všichni, abychom jej uvítali a dali mu všechny možnosti rozvoje a uplatnění. Dnešní společnost zvážila význam rodiny, hodnotu manželství a vzájemných vztahů mezi mužem a ženou, hluboce oceňuje poměr rodičů k dětem a považuje tento vztah za nejvyšší povinnost. Proto nepřecházíme Váš dnešní den jen konstatováním a blahopřáním. Ujišťujeme Vás svými díky, svou přízní a věrností, neboť v dítěti jste dali společnosti novou sílu, nový rozlet a nové netušené možnosti.

Přeji Vám, vážení rodiče, jménem místního národního výboru, sboru pro občanské záležitosti i jménem svým mnoho radosti a úspěchů při výchově Vašich dětí, aby příští dny a cesty těchto dětí byly slunné, plné pohody, aby jejich povahy se rozvíjely k jejich i národnímu prospěchu a vy abyste vždy měli z nich radost největší.

Pozn.: Projev byl sestaven podle vzorů v publikacích: Sborům pro občanské záležitosti (Praha 1960); O práci sborů pro občanské záležitosti (Brno 1964).

Následuje báseň, kterou recituje členka sboru E. Červinková:

Maminko moje, ty jsi láska sama,
tvá náruč voní jako jablíčko,
jak je to dobře, když mě k sobě vineš
a říkáš mi, ty moje sluníčko!

Maminko moje, ty jsi láska sama
a domov, jenž mne přivítal,
jsi celý pro mne nachystala,
když v slunci nový den svítal.

Táto, můj táto, ty jsi pevná hradba,
jež chrání mne a naši mámy smích,
jež chrání domov náš před vichrem nepohody,
že u nás teplo je, i když je venku sníh.

Táto, můj táto, když jsi nad kolébkou
bílou mi holubičku pevně dal,
mámu jsi objal rukou lehce v pasu
a říkal jí; – jsem bohatší než pohádkový král!

Jak zavonělo u nás, jako pod jabloní
a cosi zvonilo jak lesní pramínek...
Ach mámo, táto, láska domov staví
– a já jsem v stavbě té malý, malinký kamínek.

Slova se ujímá znovu předseda MNV D. Krůza: „A nyní vás rodiče žádám, abyste s námi podepsali slavnostní slib v Pamětní knize nově narozených občánků, která je založena u místního národního výboru."

Rodiče spolu s předsedou se podepisují do pamětních listů. Napřed se jdou podepsat postupně všechny matky, potom otcové. V malé pauze, po podepsání otců, říká předseda: „Pokud jsou tu kmotři, ať se podepíšou kmotři taky." Kmotři – dvě mladé dívky, dva mladí muži a jedna starší žena se jdou postupně podepsat. Děti v krojích rozdávají rodičům květiny, které držely v ruce. Členky sboru Z. Krůzová a E. Červinková rozdávají rodičům bonboniéry a pamětní knížky. Přitom jim blahopřejí. Zástupkyně závodu předala jejich zaměstnankyni soupravičku a medvídka. Tři matky, zaměstnané v JZD, dostávají od představitelů JZD podobné dárky. Mezitím členky pěveckého sboru nalily vzadu v místnosti do připravených skleniček víno a rozdávají skleničky rodičům. Předseda MNV bere do ruky pohár s vínem a říká: „Vážení rodiče, tím tedy slavnostní akt vítání dětí do života končí a nakonec vás žádám, abyste si symbolicky přiťukli s námi na zdraví vašich dětí." Předseda jde a ťuká si nejdříve s matkami, potom s otci a nakonec se členkami pěveckého sboru. Lidé se mezi sebou baví, vracejí skleničky, oblékají se a odcházejí. Členky sboru si ještě chvíli povídají o průběhu obřadu a celá slavnost končí. Všichni se rozcházejí domů.

Záznam pořídil Petr Kroupa